

Parlamentarismi rakendus Asutavas Kogus.

F. Korsakov.

Seaduseandliku sanktsiooni meie valitsuse parlamentaarsetele vormile annab 21. XII 1920 maksma hakanud Põhiseadus, eriti selle §§ 59 ja 64. ja neid norme täiendavad RkK §§ 93, 101 ja 106¹. Tegelikult on aga parlamentarismi rakendus Eestis aset leidnud juba enne PS maksmapanekut. Parlamentarismi põhireeglid, mis seaduseandliku väljenduse leidsid esmakordselt PS ja RkK ülalmainitud paragrahvides, kujunesid aeg-ajalt Ak. teotsemise praksises. Mõned neist põhimõttest on kohaldamist leidnud isegi Mn. tegevuses. Ses mõttes võime konstateerida järglust Eesti kolme esindusliku asutise tegevuses: Mn., Ak. ja Rk.² See järglus väljendub ilmselt selles, et iga mainitud asutise praksis (eriti Ak. praksis) tema vahekorra suhtes valitsusega avaldab tunduvalt mõju temale järgneva asutise samale praksisele. Pole kahtlust, et PS ja RkK ülalmainitud paragrahvides väljendub Ak. praksis.

Käesolev kirjutis tahab pakkuda ülevaadet Ak. parlamentarismi valdkonna praksisest sääraselt, nagu selle tekkimisega ja aeg-ajalise kujunemisega on loodud parlamentaarsete süsteemi põhialused, mis lõpliku tunnustuse on leidnud meie maksvas Põhiseaduses. Ülevaade on koostatud nende andmete alusel, mis sisalduvad Ak. koosolekute protokollides, kuna kõrvale on jäetud kõik see materjal, mis ei

¹ Parlamentarismi rakenduse ülevaadet maksva PS järgi vt. „Õigus“ nr. 1 — 1931 minu artiklis „Parlamentarismi rakendus Eestis“.

Tekstis tarvitatavoid lühendeid: Ak. — Asutav Kogu; AkK — Asutava Kogu kodukord; Akl. — Asutava Kogu liige; Mn. — Maanõukogu; RkK — Riigikogu kodukord.

² Ak. ja Mn. järglusest teissuguses, enam üldisemas mõttes — ses mõttes, et Ak. polnud revolutsioonilisel teel tekkinud asutis, vaid Mn. kui Eesti esimese esinduskogu legaalne järeltulija — räägib Akl. Uluots Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra projekti arutamisel (Ak. prot. 1. ist. v. 569—573). VII Õigusteadlaste Päeval prof. Uluots oma ettekandes „Riigikogu juriidiline laad ja funktsioonid“ („Õigus“ nr. nr. 5—7 1928) toonitab üldist kõikide, kunagi praeguse Eesti piires olevate esinduskogude järglust.

leia vastukaja neis protokollides. Vaatamata selle materjali suurele tähtsusele Ak. parlamentaarse praksise kõigekülgele valgustamisele, meie seda käesolevas artiklis ei puuduta, eeldades, et Asutava Kogu praksise tundmaõppimine ainult tema täiskogu protokollide järgi on küllaldane selleks, et pakkuda iseseisvat huvi ja anda vajalikke andmeid selleks, et selgitada üldpilti parlamentarismi aluste tekkimisest ja järkjärgulisest tugevnemisest PS maksmahakkamise perioodil.

Meid huvitavat Ak. praksise küsimust käsitleme kahes osas: 1) Ak. avamismomendist (23. IV 1919) alates Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra maksmahakkamiseni, mis Ak. poolt vastu võeti 4. juunil ja maksma hakkas 9. juulil samal aastal³, ja 2) selle akti jõusseastumisest Ak. tegevuse lõpetamiseni (20. XII 1920).

A. Esimene periood (23. IV 1919 kuni 9. VII 1919).

Ak. esimesel koosolekul 23. IV 1919 Ajutise Valitsuse juht Akl. K. P ä t s esitas valitsuse nimel järgmise teadaande: „...me nüüd võime volitused, mis maapäev, mis ise oma tegevuse lõpetanud on, meie kätte usaldanud, Asutavale Kogule, kui võimu allikale, tagasi anda. Ajutine Valitsus paneb oma volitused maha ja palub Asutavat Kogu temale tegelikult võimalikuks teha neid volitusi uuele valitsusele edasi anda“⁴. See Ajutise Valitsuse juhi teadaanne sundis Ak. otsustama küsimust, mis reguleerib valitsuse tagasiastumist ja uue valitsuse koostamist. Ak. oli riigivõimu — selle kogu ulatuses — kandjaks, mispärast temal oli võimalus lahendada üleskerkivaid küsimusi sääraselt, nagu see temale tundus kasulikumana ja otstarbekohasemana. Ak. otsused selles valdkonnas võisid aga mõjustada niihästi Mn. tegevusperioodi kuuluvad seaduseandlikud aktid kui ka Ak. poolt samast perioodist päritud poliitiline kogemus.

Mn. periood ei kuulu meie kirjutise raamidesse, mispärast võime selle perioodi suhtes piirduda lühemate märkustega. Mn. aktid, millega pandi alused Eesti riiklikule iseseisvusele ja märgiti ka mõned jooned tema tuleviku poliitilisest organisatsioonist, ei käsitle üldse rahvaesinduse ja valitsusvõimu vahekordade loomust. Neid küsimusi ei

³ 4. juuni akt — Eesti Vabariigi valitsemise ajutine kord.

⁴ Ak. prot. 1. ist. v. 13.

puuduta ei 1917. a. 15. okt. määrus ega ka 1918. a. 24. veebruari manifest, kuigi viimane, mitte piirdudes üksnes Eesti iseseisvuse deklareerimisega, formuleerib Ajutise Valitsuse tegevuse näpunäidetena mõningad olukorrad, mis määritlevad riikliku õigusliku korra aluseid⁵.

Vaadeldes Mn. perioodi poliitilist praksist peame konstateerima, et 1918. a. lõpuks selle asutise ja Ajutise Valitsuse vahetõrge aeg-ajalt omandab jooni, mis iseloomustavad rahvaesinduse ja valitsuse vahetõrge parlamentaarse valitsemiskorraga riigis. Mitte peatudes selle nähtuse põhjuste juures ja mitte tuues edaspidiseid näiteid juhime tähelepanu ainult K. Pätsu Ajutise Valitsuse ametissekutsumisele Mn. poolt 1918. a. novembris, mis oma põhijoontes lähedalt meelde tuletab korda, mis alusel meil praegu valitsused ametisse kutatakse Rk. poolt⁶.

Ak. praksis on nende parlamentarismi elementide edaspidiseks arendajaks, mis kujunesid Eesti riigikorras Mn. tegevuse perioodil. Ses praksises kujuneb aeg-ajalt rahvaesinduse ja valitsusvõimu vahetõrge parlamentaarse vormi määrang. Ühes sellega tõusetub küsimus: kas see praksis oli Ak. poolt omaks võetud parlamentaarse põhimõtte teadlikuks resultaadiks või tema tekkis ja kujunes n.õ. juhuslikult, olukordade tõttu, mitte vastates Ak. kavatsusele, millega tema juhines oma vahetõrge loomust valitsusega määrates.

⁵ Meid huvitava küsimuse suhtes ei leidu mingeid märkmeid Vanemate Nõukogu ja erakondade esindajate nõupidamiste (31. XII 1917 ja 1. I 1920) määratlustest, ei ka neist arvukaist üleskutseist, mida avaldas Ajutine Valitsus 1918. aastal. Mis puutub Vene Ajutise Valitsuse 1917. a. 30. märtsi ja 22. aprilli aktidesse, millega loodi Mn., kui autonoomse maa esinduslik kogu, siis need aktid ei sisalda samuti mingeid mainitud asutise ja maavalitsuse vahetõrge reguleerivaid määratlusi, kuid nende aktide üldise mõtte järgi maavalitsus polnud enam kui asjaajamise ja tehniline aparaat, mille kaudu teda valiv Mn. viis täide oma otsused. Vt. ka Mn. poolt 2. X 1917. a. 22. IV 1917. a. akti I osa 4. art. alusel vastu võetud art. 68 (Ak. prot. 1. ist. Lisa nr. 4), samuti ka Mn. poolt 1. IX 1917. a. vastu võetud „Maa omavalitsuskondade võimkond“ §§ 6, 21, 23. (Teksti ja märkmeid tema juriidilise jõu kohta vt. — E. Maddison ja J. Kaiv „Sundnormide kogu maaomavalitsuste kohta“ lk. 21 jj.)

⁶ K. Pätsu valitsuse ametisse kutsumise olukord on esitatud sama valitsuse deklaratsioonis — avaldatud RT nr. 3 — 1918. RT-s see deklaratsioon kuupäeva ei sisalda, samuti pole märgitud Mn. koosoleku päeva, mil valitsus ametisse astus. Ed. Laamann (Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt I k. lk. 402) märgib deklaratsiooni-päevana 27. XI 1918. a.

I. 4. juuni akti projekti otsustamine Ak. poolt.

4. juuni akti projekti otsustamisel oli Ak. ja valitsusvõimu vahekorra probleem üheks suuremaks vaidlusaluseks objektiks, mis algas Ak. teisel koosolekul 24. IV 1919. Ak.-le oli esitatud läbivaatamiseks Eesti Vabariigi ajutise põhiseaduse eelnõu, mis oli välja töötatud erilise komisjoni poolt Mn. esimehe presideerimisel ja kõigi Ak.-s esindatud erakondade esindajate — igast üks — osavõtul juba enne Ak. kokkuastumist⁷. Selle projekti alusel Ak. ja valitsuse vahekord põhineb rahvaesinduse ja valitsusvõimu vahekorral, mis omale kõige selgema kuju on leidnud Šveitsi maksvas põhiseaduses⁸. Läbirääkimistel ja vaidlustel Ak.-s on ses küsimuses esinenud peamiselt kaks seisukohta.

Üks neist pooldab Ak. ja valitsuse vahekorda säärasena, nagu see esitatud komisjoni projektis Mn. kui ka Ak. komisjoni redaktsioonis. Seda seisukohta kaitsevad Ak. kahe kõige arvukama rühma — tööerakonna ja eriti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei esindajad⁹. Kokkukõlas selle vaatega kõik võim peaks kuuluma Ak.-le, kui rahva suveräänsuse esindajale; temale ei pea kuuluma mitte üksnes seaduseandlik, vaid ka juhtiv võim: Ak. esimees on riigi esindaja selle välissuhtlemistes; valitsus on alluvuse vahekorras Ak.-ga, kes mitte üksnes pole tema tegevuse järelevalvajaks, vaid annab ka valitsusele juhtnõore ja üles-

⁷ Ak. prot. 1. ist. v. 32 ja Lisa nr. 3 v. 4—10.

⁸ Me ei esita siinkohal selle projekti määrusi, mis käsitlevad tekstis mainitud küsimust (§§ 4; 6 pp. b, e; 9 pp. a, i; 10), sest need määrused on oluliste muudatusteta paigutatud 4. juuni akti, mille vastavate määruste juures peame veel allpool peatuma. Siinkohal märgime, et Mn. kodukorra määrustest, mida Ak. kasutas oma tegevuse alul (Ak. prot. 1. ist. Lisa nr. 4 v. 11—18), ainult art. 68 räägib Mn. ja Maavalitsuse vahekorrast, millele vastavalt „Mn. annab erijuhatuskirjad oma asutustele ja oma ülesannete täide saatmiseks“.

⁹ Vt. Ak. prot. 1. ist., eriti Akl. Asti (v. 37, 60—61, 760), komisjoni aruandja Akl. Kalbuse (v. 522, 523), Akl. Oleski (v. 556—557, 759), Aki. Seljamaa (v. 58, 629, 630) kõnesid. Tekstis mainitud seisukohta kaitsevad enam järjekindlalt sotsiaaldemokr. rühma esindajad, kuna tööerakonna esindajad seda seisukohta teataval määral pehmendavad seega, et pooldavad rahvaesinduse mõjuvõimu teatavat piiramist ja valitsusele teatava iseseisvuse tunnustamist. Põhiseaduse projekti arutamisel tööerakonna rühma esindaja komisjoni aruandja Akl. Anderkopp eraldab valitsuse ja parlamendi vahekorra šveitsi süsteemi konvendisüsteemist, kus kogu riiklik võim täiel määral kuulub rahvaesindusele (Ak. prot. 4. ist. v. 551—553).

andeid. Seejuures praktiline tendents valitsuse seisukorra iseloomustamisel leiab enam tähelepandavat väljendust mõtte tunnustamisega, et valitsus pole mitte isesugune võim riigis, vaid rahvaesinduse komisjon ja tema instruksioone ning ettekirjutusi teostav aparaat¹⁰.

Vastasseisukohta valitsuse ja rahvaesinduse vahekorras kaitsevad peamiselt rahvaerakonna esindajad¹¹. Nende vaatekoht, tunnustades vajadust kindlustada valitsusele iseseisvat tegevust rahvaesinduse järelevalvel, põhineb põhimõtteliselt võimude jagamise alusel. Praktiliselt see seisukoht oli suunatud peamiselt projekti kahe vaidluse all oleva põhimõtte vastu: 1) Ak. õiguse vastu anda valitsusele „juhtnõore ja ülesandeid“, ja eriti 2) projekti selle seisukoha vastu, mille järgi riigi esindajaks pole mitte valitsuse juht, vaid Ak. esimees.

Kesk-seisukohal mainitud vaidlusalustes küsimustes valitsuse ja rahvaesinduse vahekorra suhtes asub maaliit. Erinevates vasemast tiivast teistes küsimustes (rahva suveräänsuse tähtsus, kodanikkude põhiõiguste deklareerimine) maaliidu esindajad ei eita aga nende seisukohta Ak. võimu küsimuses, kuid otstarbekohasuse seisukohalt pooldavad valitsusele iseiseisvuse andmist¹².

Õeldust nähtub, et meid huvitava küsimuse suhtes Ak. vaidlustel olid esindatud peamiselt kaks erinevat vaatekohta, millest üks vastas üldiselt Šveitsi rahvaesinduse ja valitsuse vahekorra põhimõttele, kuna teine tugines võimude jagamise põhimõttele. Kolmas võimalik vorm ses vahekorras, mida tunneme parlamentarismina, ei saanud Ak. vaidlustes mingisuguse erilise tähelepanu osaliseks. Parlamentaarne

¹⁰ Vt. Ak. prot. 1. ist., eriti Akl. Einbundi (v. 544—545, 632—636, 761—762) ja Tõnissoni (v. 529, 531—534, 756) kõnesid.

¹¹ Ak. prot. 1. ist. v. 61, 760.

¹² Vt. Akl. Uluotsa esinemist (Ak. prot. 1. ist. v. 573—575) Ak. võimu ja 4. juuni akti juriidilise loomuse küsimuses.

Akl. K. Päts formuleerib järgmise seisukoha: 1) suveräänne võim kuulub kogu ulatuses Ak.-le, mispärast Ak. suhtes ei saa olla juttu võimu jagamisest; 2) 4. juuni akt pole põhiseadus, mis piiraks Ak. võimu, vaid Ak. seest korraldust määrav akt, millega ei saa tema võimu siduda; 3) valitsuse tegevus peab toimuma Ak. järelevalvel, kes võib temale anda juhtnõore ja ülesandeid; 4) riigiesindaja subjekti küsimus välissuhtlemises ei oma põhimõttelist tähendust, vaid on ainult otstarbekohasuse küsimus (Ak. prot. 1. ist. v. 560—566).

vorm valitsuse ja rahvaesinduse vahekorras, kui põhimõtteline küsimus, on Ak. vaidlusil päevakorras vaid ainult nende vaidluste alul, kuid hiljemini pole see küsimus enam vaidlusobjektiks ja asendatakse teissuguste konstruktsioonidega¹³.

Vaidlused lõpevad seisukoha võidulepääsuga, et Ak. on riigi ülema ja juhtiva võimu kandja, kuna valitsus on alluv organ, kes teostab valitsemisülesandeid Ak. volitusel, järelevalvel ja juhtnõõridel.

II. Võimul olnud valitsused.

1. K. Pätsu Ajutine Valitsus (RT 1918 — nr. nr. 3, 5; 1919 — nr. nr. 1, 7, 8, 15, 16).

1) 27. XI 1918 (moodustatud Mn. ajal); 2) 23. IV 1919 (Ak. esimesel istungil); 3) 4 kuud 26 päeva; 4) 15 päeva¹⁴; 11 ministeeriumi; peaminister, kes ka sõjaministriks ja 10 ministrit. Peale selle saksa rahvusminister ja 28. II 1919 alates ka vene rahvusminister. Valitsus tugineb Mn. esindatud rühmade — demokraatl., maaliit, rad.-demokraatl., sots.-demokr. tööliste partei — kokkuleppele. Valitsuses puudub ainult ühe Mn. rühma — sotsiaal-revolutsionääride — esindaja¹⁵.

2. O. Strandmanni valitsus (RT 1919 nr. nr. 30/31, 38, 45, 52, 78).

1) 8. V 1919; 2) 18. XI 1919; 3) 6 kuud 10 päeva; 4) uus valitsus valiti samal päeval kui lahkus mainitu, s. o. 18. XI

¹³ Parlamentarismi küsimuse püstitab vaidluste alul Akl. Tõnisson (Ak. prot. 1. ist. veerg 47—49). Vt. ka Akl. Asti vastuvaidlusi, kes arvustab parlamentaarset vormi kui võimude jagamise üht eriliiki (Ak. prot. 1. ist. v. 60—61).

¹⁴ Tekstis ühele või teisele valitsusele viitamisel mainime seda valitsust sama järjekorranumbriga, millega märgime artiklis Ak. ajal võimul olnud üksikud valitsused. Sulgudes on mainitud RT number, kus on välja kuulutatud valitsuse esialgne koosseis, kui ka tema osalised muudatused, mis toimuvad enne üldist tagasiastumist. Arvud 1, 2, 3, 4 märgivad järjekorras: 1) valitsuse valimise aeg rahvaesinduse poolt; 2) valitsuse tagasiastumise teadaande päev; 3) valitsuse ametisoleku kestus (kahe esimese daatumi ajavahemik); 4) valitsuse kriisi kestus (tagasiastumise momendist alates ametistvabastamiseni ja uue valitsuse valimiseni).

¹⁵ K. Päts on Ajutise Valitsuse juhiks 24. II 1918. a. alates. Siinesitatud koosseisus kinnitati valitsus Mn. poolt 27. XI 1918. a. (vt. ka viide 6). Hili-semad muutused valitsuse koosseisus: sotsiaal.-demokraatl. partei esindajate valitsusest äraikutsumine ja nende asendamine uutega. Vt. „Postimees“ 5., 6., 8. ja 10. veebr. 1919. a. nr. nr. 19, 20, 22 ja 23.

1919: 11 ministeeriumi; peaminister, kes ühtlasi sõjaminister (Akl., tööer.) ja 8 ministrit, kellest kuni 25. IX 1919 (rahvaerakonna lahkumine koalitsioonist ja tema kahe esindaja äraikutsumine valitsusest) a) tööer. — 2; sots.-demokr. partei — 4; rahvaer. — 2; b) 7 Akl.; valitsuses esindatud kolm erakonda 96 Ak. liikmega ja 9. X 1919 alates (kahe äraikutsumine ministri asendamine uutega tööerakonnast) a) tööer. — 4; sots.-demokr. partei — 4; b) 7 Akl.; valitsuses esindatud kaks erakonda 71 Ak. liikmega¹⁶.

III. Ak. praksis.

Oma tegevuse esimesel perioodil (kuni 9. VII 1919) Ak. praksises tuli lahendada küsimusi, mis reguleerivad valitsuse tagasiastumist (ametist lahkumist), uue valitsuse ametissekutsumist ja ministrite kohustetäitjate nimetamist.

1. Valitsuse tagasiastumine. Esimese valitsuse tagasiastumise teadaanne esitati Ak. esimesel koosolekul. Teadaanne oli motiveeritud kaalutlustega, et Mn. tegevuse lõppemisega peab viimase poolt moodustatud valitsus lugema oma volitused lõppenuks ja need üle andma Ak.-le, kui uuele võimuallikale, kes peab ka hoolt kandma uue valitsuse kujundamisest. Sellele kaalutlusele tugineb ka parlamendi hilisem praksis, millele vastavalt peale uuesti valitud Rk. kokkuastumist astub tagasi Rk. (resp. Ak.) vahetuse ajal ametis olev valitsus ja koostatakse uus valitsus.

Ak., ära kuulates peaministri teadaande valitsuse lahkumisest, võttis vaidlusteta vastu otsuse, millega valitsust kohustatakse oma tegevust seni jätkama, kuni Eesti Vabariigi valitsemise kord kindlaks määratakse ja uus valitsuse koosseis luuakse¹⁷. Seda otsust kohaldades Ak. toimis nähtavasti

¹⁶ Ministrite erakondadesse ja Ak.-sse kuuluvuse määramisel on silmas peetud 1) valitsuse isiklik koosseis tema esialgsel ametisse kutsumise momendil ja 2) ainult need üksikud ministrid, kes olid hiljemini määratud valitsuse esialgsel koostamisel täitmata jäänud kohtadele (teisi osalisi muutusi valitsuse koosseisus tähele ei panda, välja arvatud juhud, mis tingitud ühe või teise erakonna koalitsioonist lahkumise tõttu).

Ak. erakondlik koosseis: Eesti sotsiaaldemokraatiline tööliste partei — 41; tööerakond — 30; saksa erakond Eestimaal — 3; Eesti maarahva liit — 8; kristlik rahvaerakond — 5; Eesti rahvaerakond — 25; Eesti sotsialistide revolutsionääride partei — 7; vene kodanikkude kogu — 1. Kokku 120. (RT 1919 — nr. 28/29.)

¹⁷ Ak. prot. 1. ist. v. 14 ja 15.

ainult praktilise otstarbekohasuse motiividel: et kindlustada pidevust valitsuse tegevuses, valitsus pidi jääma ametisse Eesti Vabariigi valitsemise korra vastuvõtmiseni ja uue valitsuse koostamiseni nendel alustel nagu seda määrab see akt. Ak.-s nähtavasti ei kerkinud küsimust, kas on mingisugust tähtsust asjaolul, et 1. valitsuse võimulpüsimisega pole tasa-kaalustatud uuesti valitud rahvaesinduses esindatud erakondade ja võimul olevas valitsuses esindatud erakondade vahetõrge ja kas ei või sellest küljest kerkida mõningaid raskusi valitsusele enda seisukoha alaldamiseks?

Säärased raskused tõusetusid aga juba Ak. tegevuse esimesil päevil. 8. mai koosolekul tunnistati vajalikuks valitsuse ametissekutsumine, kes oma erakondliku koosseisuga vastaks Ak. erakondlikule koosseisule. Samal koosolekul Ak. esimees tegi ka teatavaks, et valitsus on Ak. presiidiumi poole pöördunud tungiva palvega — kiirustada uue valitsuse koostamisega, „sest et seasmised kui ka välised olud nõuavad kindla, rahvaesituse enamuse peale toetava uue valitsuse loomist“¹⁸. Uus valitsus valiti Ak. samal koosolekul.

2. Valitsuse ametissekutsumine. 2. valitsuse ametissenimetamine toimus üldiselt samal protseduuril, mida kohaldatakse praegu, kuid üksikud selle protseduuri momendid on siiski tunduvalt erinevad praegumaksvast korrast¹⁹.

Selle protseduuri esimene moment on valitsuse koostamine. 2. valitsuse koostamisest Ak. esimees osa ei võta, kuna see valitsus oli koostatud Ak. kolme erakonna vahendite kokkuleppe alusel, kes ka moodustasid valitsuse koalitsiooni, jaotasid isekeskis ministrite kohad, nimetasid kandidaadid neile kohtadele ja esitasid Ak. esimehele ministrite nimesliku ühes peaministri isiku kindlaksmääramisega.

Teine moment valitsuse ametissekutsumisel on tema valimine Ak. poolt. Mn. kodukord, mida Ak. kasutas oma tegevuse alul, ei sisaldanud mingeid otsuseid maavalitsuse valimise korra kohta, mida oleks võidud kasutada valitsuse valimisel analoogiliselt Ak. poolt. Ak. presiidiumi ettepanekul 2. valitsuse valimine toimus koosolevate Ak. liikmete liht- häälteenamusega (mitte arvestades erapooletuid) ja lahtisel hääletamisel (käte tõstmisega) *en bloc* kolme rühma poolt

¹⁸ Ak. prot. 1. ist. v. 449.

¹⁹ Ak. prot. 1. ist. v. 450, 451, 458—463.

esitatud valitsuse koosseisus. Nagu teada, kasutatakse sama moodust valitsuste valimisel Rk. poolt ka praegu RkK § 101.

Kolmandaks ja otsustavaks momentiks valitsuse ametisemääramisel on praegusel ajal valitud valitsuse deklaratsiooni esitamine Rk.-le, üldised läbirääkimised selle deklaratsiooni kohta ja üleminekuformeli vastuvõtmine Rk. poolt, millega Rk. avaldab oma seisukoha valitsuse esitatud tegevuskava suhtes. Samase deklaratsiooni esitas Ak.-le ka 2. valitsus peale valimist järgmisel Ak. koosolekul, kuid üleminekuformel võeti vastu ühe koalitsiooni rühma ettepanekul ilma sisuliste vaidlusteta deklaratsiooni kohta. Selles ettepanekus mainitakse, et deklaratsiooni arutamine on üleliigne, kuna „valitsusel on Asutava Kogu rõhuva enamuse usaldus“.

3. Ministri kohustetäitja nimetamine. 2. valitsuse ametisoleku kestel oli kolm juhtu, mil ministri puudumisel viimase aestäitjaks määrati väljapoole valitsuse koosseisu kuuluv isik²⁰. Ühel juhul säärane isik valiti Ak. poolt viimase esimehe ettepanekul, lahtisel hääletamisel²¹, kuna kahel juhul valitsuse koosseisu mittekuuluv isik nimetati ministri kohustetäitjaks valitsuse enda poolt Ak. osavõtuta²². Valitsuse säärane tegevus kutsus aga esile protestid üksikute Ak. liikmete ja rühmade poolt, kes asusid seisukohal, et valitsusel pole õigust sääraste nimetamiste teel muuta Ak. poolt kinnitatud valitsuse koosseisu²³.

Ülaesitatud faktid näitavad, et juba Ak. esimesel tegevuseperioodil tema suhtumist valitsusele iseloomustavad tunnused, mis tõestavad, et neisse vahekorrisse hakkavad tungima parlamentarismi idud. Sääraste tunnuste hulka peab arvama niihästi valitsuste esindajate mõningaid teadaandeid kui ka valitsuse ametissenimetamise üksikuid momente: 1) valitsusvõimu poolt tunnustatakse vajalikuks säärase valitsuse koos-

²⁰ Ühel korral neist kolmest juhust nimetati ministri kohustetäitjaks isik, kes vastavat ministri kohta täitis Ajutises Valitsuses.

²¹ Ak. prot. 1. ist. v. 1013.

²² RT 1919 — nr. nr. 30/31, 38.

²³ Ühe säärase nimetamise puhul vt. Akl. Uluotsa esinemist 28. V 1919 koosolekul 4. juuni akti arutamisel. Akl. Uluotsa ettepanekul see projekt täiendatakse märkusega, et ministrite kohustetäitjad valitakse Ak. poolt (4. juuni akti lõpliku redaktsiooni § 11 p. d. — Vt. ka Ak. prot. 1. ist. v. 766, 767). Teise nimetamise puhul vt. rahvaerakonna küsimust valitsusele ja selle arutamist 1. VII 1919. a. koosolekul, mis lõppes küsimuse tagasilükkamisega (Ak. prot. 1. ist. v. 111—123).

tamine, kellel oleks rahvaesinduse enamuse toetus; 2) Ak. esimees teatab, et ametisse kutsutud valitsus kasutab rahvaesinduse rõhuva enamuse usaldust ja millise asjaoluga motiveeritakse ettepanek — valitsuse deklaratsiooni puhul vastu võtta lihtleminekuformel, mitte avades sisulisi läbirääkimisi deklaratsiooni kohta; 3) valitsus koostatakse rahvaesinduse parteipoliitiliste rühmade kokkuleppel, silmas pidades valitsuse erakondliku koosseisu täpsat vastavust rahvaesinduse koalitsioonilise enamuse koosseisule, millele see valitsus tugineb; 4) ametisse nimetatud valitsus deklareerib rahvaesinduse ees oma tulevase töökava, mille rahvaesindus heaks kiidab üleminekuformeli vastuvõtmisega.

B. Teine periood (10. VII 1919 — 20. XII 1920).

Ak. parlamentarismi rakenduse teine periood hõlmab ajavahemiku 4. juuni akti jõusseastumisest (10. VII 1919)²⁴ kuni Ak. võimu lõppemiseni (20. XII 1920). Mainitud akt on selleks formaalseks raamiks, milles toimus Ak. ja valitsuse tegevus ja millega määrati nende vastastikune suhe, mis pärast Ak. praksise õiglaseks hindamiseks tema suhtumises valitsusele on vajalik resumeerida seda akti.

I. Ak. ja valitsuse vastastikune suhe 4. juuni akti alusel.

Ak. ja valitsuse vastastikuse suhte selle konstruktsiooni lähtepunktiks, mida määrab 4. juuni akt, on rahva kõrgema võimu põhimõte: „Eesti vabariigi kõrgem võim kuulub Eesti vabariigi rahvale“ (§ 9). Rahva nimel teostab seda kõrgemat võimu rahva poolt valitud Ak. (§ 9). Ak. võim sisaldab endas kaks elementi: seaduseandmine ja (valitsuse suhtes) juhtimine (§ 11). Vabariigi seaduslikuks esindajaks tema välisuhtlemises on Ak. esimees, kellel on õigus saada vabariigi valitsuselt informatsiooni välisesindusis puutuvais küsimusis (§ 9). Ülemat valitsuslikku võimu teostab Ak. volitusel ja järelevalvel vabariigi valitsus (§ 9). Seega valitsus pole võrdõiguslikus olukorras Ak.-ga võrreldes; valitsus ei saa oma volitusi rahvalt, vaid Ak.-lt, kes on tunnistatud rahva kõrgema võimu ainsaks esindajaks. Valitsus valitakse Ak. poolt üheks aastaks; samaks ajaks valitakse ka valitsuse juht — peaminister — ja tema asemik ning tarbe korral

²⁴ Vastavalt 4. juuni akti § 25, see akt hakkab maksma tema välja kuulutamisega RT-s. Akt kuulutati välja 9. VII 1919 — RT nr. 44.

ka ministrite kohustetäitjad (§ 11 p. d; § 17). Valitsusele kuuluv ülem valitsuslik võim määratakse kui „ülem korraldav ja täidesaatev“ võim, mille alusel valitsus „valitseb kõigi vabariigi sise- ja välisasjade üle“ (§ 15)²⁵. Siit on näha, et 4. juuni akt eraldab valitsemise funktsiooni, mida teostab valitsus, seaduseandlikust funktsioonist, mis kuulub Ak.-le rahva vahenditu seaduseandluse osavõtul rahvahääletamise ja rahvaalgatamise näol (§ 13). Kuid valitsemist ja seaduseandlust ei eraldata järjekindlalt, kusjuures aga valitsuse iseseisvus tema kompetentsi piirides on tunduvalt piiratud. Valitsuse ja Ak. tegevuspiirkondade eraldamise põhimõttele pole vastukäiv valitsuse tegevuse järelevalve Ak. poolt, mis abinõudeks on arupärimised, valitsuse aruanded ja kohtulik vastutavus (§§ 9, 11, p. g; 15 p. f). See järelevalve on täiesti kokkukõlas ka valitsusvõimu iseseisvusega. Kuid valitsuse ja seaduseandliku võimu tegevuspiirkondade eraldamise põhimõtte kui ka valitsuse tegevus temale määratud valdkonnas on tunduvalt piiratud 4. juuni aktiga, millele vastavalt Ak.-le kuulub valitsuse tegevuse juhtimine. See juhtimine avaldub selles, et Ak. annab valitsusele „juhtnõõrisid ja ülesandeid“ ja valitsus on kohustatud teostama oma võimu kokkukõlas mitte üksnes maksvate seaduste ja määrustega, vaid ka nende juhtnõõride ja ülesannetega (§ 11. p. g; § 15. 1. lõige). Peab mainima ka, et valitsus esitab Ak.-le mitte üksnes oma tegevuse, vaid ka oma kavatsuste aruanded (§ 15. p. f).

Kõigist 4. juuni akti ülaltoodud määratlustist, mis reguleerivad valitsuse ja Ak. vahekorda, peame tegema lõppkokkuvõtte, et need määratlused asetavad valitsuse täiesti alluvasse vahekorda Ak.-ga ja et see vahekord tunduvalt erineb parlamentaarse korra põhimõttest, kus valitsus, tuginedes parlamendi enamuse usaldusele, iseseisvalt teostab selle enamuse poolt heaks kiidetud tegevuskava ja jääb võimule seni, kuni parlamendi enamuse avaldab umbusaldust tema politikale.

---

²⁵ Valitsuse võimu määramine „korraldava ja täidesaateva“ võimuna vastab Šveitsi põhiseaduse art. 95: „Die oberste vollziehende und leitende Behörde der Eidgenossenschaft ist ein Bundesrat...“ F. Fleineri tõlgendusel väljendid „vollziehung“ und „leitung“ tähendavad iga valitsuse tegevuse kahte elementi: „gebundene Tätigkeit“ (Vollziehung) ja „freie Tätigkeit“ (Regierung). (Schweizerisches Bundesstaatsrecht — 1923, lk. 216, viide 1.)

Siiski peab tähendama, et juba Ak. tegevuse alul olid olemas mõningad tingimused, mis löid soodsa pinna parlamentarismi praktilise tekkimisele ja arenemisele võimude vastastikuse vahekorrana, mis põhineb nende vastastikusel lähedasel ja üldisel koostööl. Sääraste tingimuste hulka kuuluvad: 1) ministri isiku ja Ak. liikme kokkulangevus, mida tegelikult väga sagedasti esines, nagu see nähtub Ak. tegevuse ajal võimul olnud valitsuste ülevaatest. Säärase kokkulangevuse kasuks või vastupidi ei räägi 4. juuni akt ega AkK²⁶. Samuti lubas Mn. praksis määrata maanõunikke Maavalitsuse ja Ajutise Valitsuse liikmeiks. 2) Võimalus peaministril ja ministritel osa võtta Ak. ja tema komisjonide koosolekuist, kusjuures AkK §§ 17 ja 43 järgi neil oli õigus sõna saada väljaspool kõnelejate järjekorda. Ses mõttes kodukord ainult sanktsioneerib ju enne tema väljamist kujunenud praksist²⁷. 3) Ak. õigus esitada valitsusele arupärimisi ja küsimusi, mis abinõud on parlamentaarses riigis valitsuse tegevuse kontrollimise olulisemaks vahendiks parlamendile, kui ka võimaluseks opositsioonile arvustada valitsuse üldpoliitikat või selle üksikuid sammusid (4. juuni akti § 11 p. g; AkK §§ 60—65). Tegelikult kasutas Ak. seda õigust juba enne 4. juuni akti ja kodukorra maksmahakkamist; rida arupärimisi esitati valitsusele Ak. esimese istungjärgu viimasel koosolekul (5. VI 1919). 4) Üleminekuformeli vastuvõtmine Ak. poolt, mida parlamentaarses riigis parlament kasutab selleks, et avaldada oma suhtumist valitsuse ühesse või teisesse tegevusse, teadaandesse või esinemisse, mis on parlamendi üldiseks vaidlusaluseks objektiks, kui seda, näit., valitsuse vastamine arupärimistele, valitsuse ettekanne ühe või teise olukorra suhtes jne. AkK näeb ette liht ja motiveeritud üleminekuformeli vastuvõtmise (hääletamise) korra (§ 59).

II. Võimul olnud valitsused.

3. J. Tõnissoni esimene valitsus (RT 1919 — nr. 93/94).

1) 18. XI 1919; 2) 2. VII 1920; 3) 7 kuud 14 päeva; 4) 28 päeva; 11 ministeeriumi; peaminister (Akl., rahvaer.) ja 11 ministrit, kellest a) rahvaer. — 3; tööer. — 3; sots.-demo-

²⁶ Ak. poolt vastu võetud 3. VII 1919. Jõusse astus 4. VII samal aastal (kodukorra § 86). Välja kuulutatud 16. VII 1919, RT nr. 46.

²⁷ Vastavad määrused olid ka Mn. kodukorras (§§ 60, 61).

kraat. partei — 3: erapooletuid — 2: b) 7 Akl. Valitsuses esindatud 3 erakonda 96 Ak. liikmega.

4. J. Tõnissoni teine valitsus (RT 1920 — nr. 111/112).

1) 30. VII 1920; 2) valitsuse tagasiastumise esialgne teadaanne 8. X 1920; teiskordne ja motiveeritud teadaanne samas küsimuses 21. X 1920; 3) 2 kuud 21 päeva; 4) 5 päeva; 11 ministeeriumi: peaminister (Akl., rahvaer.) ja 11 ministrit, kellest a) rahvaerakond — 9: erapooletuid 2; b) 4 Akl. Valitsuses esindatud üks erakond 25 Ak. liikmega.

5. A. Piibu valitsus (RT 1920 — nr. 185 186, 1921 — nr. 6).

1) 26. X 1920; 2) 25. I 1921 (esimese Rk. ajal); 3) 3 kuud (Ak. ajal 1 kuu 25 päeva); 4) uus valitsus valiti Rk. poolt tagasiastumise teadaande esitamise päeval, s. o. 25. I 1921; 11 ministeeriumi: peaminister, kes ka sõjaministriks (Akl., tööer.) ja 7 ministrit, kellest a) tööer. — 7; b) 6 Akl. Valitsuses esindatud üks erakond 30 Ak. liikmega.

Esindatud valitsuste ülevaatest on välja jäetud 3. ja 4. valitsuse vahelt A. Birgi valitsus, mille koosseis oli järgmine: peaminister (Akl., rahvaer.) ja 11 ministrit (5 Akl., kellest rahvaer. — 5; krist. rahvaer. — 1; tööer. — 1 ja erapooletuid 4. See valitsus valiti Ak. poolt 28. VII 1920 18 häälega poolt 3 hääle vastuseismisel, kuna kõik feised kohalviibijad Akl. hääletamisel erapooletuks jäid. Hääletuse resultaatide selgumisel teatati aga kohe, et valitsus ametisse ei astu ja oma volitused maha paneb ja 29. VII koosolekul esitati Ak.-le kirjalik tagasiastumise teadaanne, ilma et valitsus oleks oma deklaratsiooni esitanud või ametikohuste täitmisele asunud²⁸. Kuna kolmas valitsus oli vahet pidamata ametikohuste täitmisel oma lahkumisteedaande esitamismomendist 4. valitsuse ametisseastumiseni, siis ei saa A. Birgi valitsust võimul olnuks pidada, mispärast ta on ka välja jäetud käesolevast valitsuste ülevaatest.

Ak. erakondade vastastikusest suhtumisest annab kujuka ülevaate A. Birgi intsident, mis tõendab nende koalitsioonierakondade (rahvaer., tööer., sotsiaaldemokraat. partei kriisi, millele tuginesid 2. ja 3. valitsus. Kriis, nagu näeme.

²⁸ A. Birgi valitsuse valimise ja tagasiastumise olukorda vaata Ak. prot. 4. ist. v. 1399 — 1432, 1469 — 1475.

lõppes seega, et järgnevad valitsused (4. ja 5.) ei olnud enam koalitsioonilisteks enamusvalitsusteks, vaid Ak. ühe erakonna vähemusvalitsusteks.

See intsident väärrib aga tähelepanu ka veel teisest küljest: 1) sellega seoses olevad läbirääkimised Ak. koosolekuil (28. ja 29. VII) näitavad, et juba sel momendil oli Ak. praksisesse juurdunud parlamentarismi mõiste ja selle kohaldamine; 2) A. Birgi valitsuse valimisega ja selle ametisseastumise äraütlemisega tuli lahendada mõningad valitsuse nimetamisega ja tagasiastumisega seoses olevad formaalsed küsimused. Selle *intsidendi* juures peatume veel allpool käsitletud kahelt seisukohalt.

III. Ak. praksis parlamentarismi üksikutes küsimustes.

Ak. tegevuse teisel perioodil tema praksisesse tungivad parlamentarismi põhimõtted ja valitsuse ametissenimetamine, ametist tagasiastumine ning tema vahekord rahvaesindusega kujuneb aeg-ajalt sääraseks, nagu seda tänapäev reguleerivad PS ja RkK. Ak. praksise säärasest suunast ei räägi mitte üksnes Ak. määrused ja resolutsioonid, vaid ka valitsuse ja poliitiliste parteide esindajate üksikud toimingud ja teadaanded, samuti kui Ak. koosolekuil ühe ja teise poolt avaldatud väljendid.

Parlamentarismi idee omaksvõtmine pole aga mitte ainult üksikute pretsedentide ja n.ö. Ak. praksise ebateadliku kujunemise resultaat. Varsti peale 4. juuni akti jõusseastumist Ak. rühmad muudavad oma seisukohta rahvaesinduse ja valitsuse vahekorra suhtes; senine negatiivne suhtumine asendatakse parlamentarismi põhimõtte positiivse hinnanguga. Tõuke selleks andis PS projekti arutamine, mis tööga Ak. komisjon algas juba 1919. a. juunis.

Mitte omades selle komisjoni materjalide kasutamise võimalust, ei saa märkida ka üksikuid etappe PS sellest arutamisest ega ka jälgida poliitiliste parteide seisukohtade muutumist valitsuse ja rahvaesinduse vahekorra suhtes²⁹.

²⁹ Vrd. 1) Ak. Strandmanni esinemist 28. VII 1920 koosolekul: „Läinud sügisel leiti, et nõndanimetatud ametnikkude valitsus Schweitsi eeskujul meil praegusel ajal vastuvõtmatu on, et meil vaja on valitsuse kokkuseadmiseks võtta aluseks parlamentarismi“ (Ak. prot. 4. ist. v. 1400) ja 2) PS komisjoni aruandja Ak. Anderkopi viide komisjoni initsiatiivil kokku kutsutud Ak. liikmete nõupidamisele PS järgi valitsuse võimu kindlustamise asjas (Ak. prot. 4. ist. v. 554).

Et selgitada Ak. rühmade vaadete evolutsiooni rahvaesinduse ja valitsuse vahekorra suhtes ja anda ülevaadet PS teksti ajaloost, oleks väga soovitatav PS komisjoni vastavate materjalide läbitöötamine. Rühmade seisukohtade põhjalikku muutumist ses küsimuses tõestavad meile selle komisjoni töö lõppresultaadid PS projekti ettekande näol Ak.-le, kui ka selle projektiga seoses olevad vaidlused Ak. koosolekul.

Komisjoni ettekandest kui ka Ak. vaidlusist nähtub, et parlamentarismi põhimõtte ei leia enam vastuvaidlusi ühegi Ak. erakonna poolt; üksikuid lahkkelisid kutsuvad esile ainult selle põhimõtte teostamise moodused³⁰.

Komisjoni ettekandest nähtub, et komisjon on üksikasjaliselt peatunud selle rahvaesinduse ja valitsuse vahekorra kõlblikkuse küsimuse juures, mis on teostamist leidnud Sveitsis „ametnikkude ministeeriumi“ nime all ja mis meil omaks võeti 4. juuni akti alusel. „kuid mida elu ei olnud suutnud vaos hoida“; komisjon, eitavalt vastates sellele küsimusele, tunnistas mittevastuvõetavaks niihästi võimude jagamise põhimõtte P.-Ameerika eeskujul kui ka konvendisüsteemi, tulles ühtlasi otsusele, et kõige vastuvõetavamaks vormiks rahvaesinduse ja valitsuse vahekorras on parlamentarism³¹. Nagu juba tähendasin, PS komisjoni ettepanek — määrata rahvaesinduse ja valitsuse vahekord parlamentaarse põhimõtte alusel — Ak. poolt sisulisi vastuvaidlusi esile ei kutsu ja PS projekti § 64 võetakse vastu komisjoni poolt esitatud redaktsioonis. Mõningaid kahtlusi kutsub esile selle põhimõtte teostamise reaalne võimalus. Ak.

³⁰ PS projekti arutamine I, II ja III lugemisel ning redaktsiooni suhtes Ak. koosolekul 27., 28. V; 3., 8., 10., 11., 15. VI ja 30., 31. VII 1920. a. (Ak. prot. 4. ist.).

³¹ Vt. Akl. Anderkopi ettekannet, kes valitsuse ja rahvaesinduse vahekorra PS järgi iseloomustab järgmiselt: Meile jääb järgi ainult üks võimalus, see on, kus valitsus oleks täielikult ühenduses rahvaesindusega, kuid seejuures mõlemad töötaksid niivõrt iseseisvalt, et valitsusel tema ühtlase, iseseisva politika ajamine võimaldatud oleks, seni kui rahvaesinduse poolt teissuguseid näpunäiteid antud ei ole. Kuid see näpunäidete andmine ei sünniks sealjuures mitte sel teel, et valitsus oleks sunnitud neid juhtnööre täitma, mida rahvaesindus talle peale paneb, vaid valitsus võib, kui tahab, neid täita või võib ka täitmata jätta ja ära minna. Sarnasel korral astub valitsust teostama uus valitsus, kes nende juhtmõtetega päri on, mida rahvaesinduse enamus riigivalitsemiseks soovitavaks on pidanud. See on nõndanimetatud parlamentaarne valitsemisekord, mille juurde ka meie põhiseaduse komisjon peatuma jäi (Ak. prot. 4. ist. v. 551—557).

mõne liikme arusaamisel see konkreetne vorm, mida parlamentaarse põhimõttena fikseerib projekt, on parlamendi ühekülgne ja kontrollimata ülevõim valitsuse suhtes, kuna valitsus on asetatud täiesti alluvasse olukorda. Sellest seisukohast omavad erilist tähendust püüded kindlustada valitsusele säärast võimu, mis võimaldaksid temale esitada parlamendi võimule teatavat vastukaalu, kui ka küsimus: muuta komisjoni poolt projektitud valitsuse kollegiaalne vorm presidentaalseks, mis võiks kaasa aidata valitsuse võimu autoriteedi tõstmisele³².

Õeldust selgub, et juba pool aastat enne PS jõusseastumist kõik Ak. rühmad tegelikult tunnustasid parlamentaarset põhimõtet, kui kõige soovitamamat rahvaesinduse ja valitsusvõimu vastastikust suhtumisvormi. Sest momendist alates on lähelepandav Ak. ümberorienteerumine tema suhtumises valitsusse kui ka asjaolu, et Akl. oma esinemistel, kui Ak.-s on arutamisel ja otsustamisel Ak. ja valitsuse vahekord, sagedasti viitavad PS nendele määrustele, nagu peaks PS projekt reguleerima Ak. tegevust.

Ei saa siiski lähelepandamatult mööduda tõsiasiast, et ka peale PS vastuvõtmist III lugemisel (15. II 1920), Ak. ja valitsuse vahekorda normitakse 4. juuni akti määratlustega, millel pole midagi ühist parlamentaarse süsteemi põhimõttega. Kuni Ak. tegevuse lõpuni 4. juuni akt jääb tegelikult selleks formaalseks raamiks, mille piirides teostub valitsuse ametisse nimetamise, ametist tagasiastumise ja valitsuse Ak. ees vastutavuse küsimuse otsustamine.

1. Valitsuse ja üksikute ministrite ametissenimetamine.

1) Valitsuse ametissenimetamine. 4. juuni akt määrab ainult, et valitsus valitakse Ak. poolt üheks aastaks, kuid see akt, samuti kui Ak. kodukord, ei sisalda mingisuguseid juhtnõure valitsuse valimise ja tema ametisse kutsumise teiste momentide korra kohta. Juba enne 4. juuni akti vastuvõtmist Ak. tegevuses kujunenud pretsedentide alusel võime valitsuse ametisse kutsumise protseduuris eral-

³² Vt. ühest küljest Akl. Pätsu ja teisest küljest peaminister Tõnissoni ja Akl. Lattiku ettepanekuid (Ak. prot. 4. ist. v. 609—611, 576, 887—889, 891). Tööerakonna ja sotsiaaldemokr. partei seisukohti vt. Akl. Strandmanni ja Akl. Asti esinemisist (Ak. prot. 4. ist. v. 625—626, 883—887, 889—890).

dada kolme staadiumi: a) valitsuse koostamine, b) valitsuse valimine Ak. poolt, c) valitsuse deklaratsiooni esitamine Ak.-le.

a) Praegusel ajal valitsuse koostamist juhib Rk. esimees Rk. vastaval ülesandel (RkK § 103). Ak. tegevuse alul kujuneb tegelikus praksises olukord sääraseks, et Ak. esimehe tegevus valitsuse koostamisel piirdub ainult seega, et ta esitab Ak.-le rühmade poolt koostatud ja temale esitatud uue valitsuse koosseisu, kuna valitsus koostatakse koalitsioonirühmade poolt omavahelisel vahenditl kokkuleppel; sääraselt koostati peale 2. ka 3. valitsus. 3. valitsuse tagasiastumisel Ak. võtab vastu otsuse, millega Ak. esimeest volitatakse „uue valitsuse kokkuseadmiseks Ak. rühmade juhatustega läbirääkimistesse astuda“. Teisi sääraseid otsuseid me Ak. protokollidest ei leia, kuid Ak. esimehe esinemistest A. Birgi ja 4. ning 5. valitsuse valimiste eel on näha, et ta iga valitsuse lahkumise puhul enda initsiatiivil on uue valitsuse koostamise asjus läbirääkimistesse astunud Ak. rühmadega³³.

b) RkK § 101 alusel valitakse valitsused praegu *en bloc* lahtisel hääletamisel (kätetõstmisega) ja lihthääletena-musega. See valitsuse valimise moodus on muutmatult püsima jäänud Ak. praksisest juba 2. valitsuse valimis-momendist. Ak. praksise järgi valitsuse valimise protseduur toimub järgmiselt: valimisele kuuluva valitsuse koosseisu teeb teatavaks Ak. esimees või sekretär, esimees paneb ette kinnitada valitsuse esitatud koosseis, sealjuures mõnikord selgitades hääletamiskorda ja meelde tuletades olevaid pretse-dente; pärast lühemat vaheaega võtavad harilikult hääle-tamismotiivide kohta sõna nende rühmade esindajad, kes hääletavad valitsusele vastu või jäävad erapooletuks; järg-neb hääletamine, mille resultaadid teeb teatavaks Ak. esi-mees; selle järel harilikult uuestivalitud valitsuse pea-minister teeb Ak.-le teatavaks, et valitsuse deklaratsioon esi-tatakse lähemal Ak. koosolekul³⁴.

AkK § 58 alusel, kui on hääletamisel ainult üks ettepanek, ettepanek loetakse vastuvõetuks, kui ta on saanud hääli roh-kem poolt kui vastu, „hoolimata erapooletuks jäänutest“. Ak. praksises seda reeglit kohaldata ka Ak. esimehe valit-

³³ Ak. prot. 2. ist. v. 2415; 4. ist. v. 1399, 1496; 5. ist. v. 287, 344.

³⁴ Ak. prot. 2. ist. v. 2415, 2416; 4. ist. v. 1399—1403; 1496—1500; 5. ist. v. 344—347.

suse valimise ettepaneku suhtes, mispärast valitsus, kelle valimisel mõni suurem Ak. rühm hääletamisest osa ei võtnud ja seetõttu sai väga väikese häälteenamuse, loeti siiski AkK § 58 alusel seaduslikult valituks.

A. Birgi valitsuse ametissekinnitamisel hääletamisest ei võtnud osa kaks suuremat Ak. rühma (tööerakond ja sotsiaaldemokr. partei), mis tagajärjel valitsus sai poolt ainult 18 ja vastu 3 häält. Peale hääletuse resultaatide teatavakstege- mist ja sellele järgnenud lühemat vaheaega tegi valitsus pea- ministri kaudu Ak.-le teatavaks, et tema ametisse ei astu. A. Birgi seisukohalt, vähene häälte arv, mida sai valimistel valitsus, tõestab, et sellel valitsusel puudub rahvaesinduse usaldus ja toetus, mis aga endast on valitsuse ametissekutsu- mise ja võimulpüsimise olulisemaks tingimuseks, mispärast valitsus on õigustatud valimist mitte vastu võtma ja enda volitused maha panema enne ametikohuste täitmisele asu- mist. Pole kahtlust, et Akl. Birgi arvamus on täiesti kokku- kõlas rahvaesinduse ja valitsuse parlamentaarse vahekorra põhimõttega. Sellele seisukohale oli aga vastukäiv 4. juuni aktil põhinev vaade, mille järgi valitsus, kes on valitud kodukorra nõuete kohaselt, pole õigustatud oma volitusi maha panema ja on kohustatud asuma oma ülesannete täit- misele ka siis, kui ta valimisel saab poolt väga väikese häälte- arvu. Ak. tunnistas aga A. Birgi seisukoha õigeks seega, et ta järgmisel päeval peale valitsuse valimist võttis vastu otsuse, millega vabastas A. Birgi valitsuse ametikohuste täit- misest³⁵.

Valitsuse valimine ja deklaratsiooni esitamine kujutavad

---

³⁵ Ak. prot. 4. ist. v. 1402—1406, 1470, 1471, 1475.

Valitsuste valimiste hääletamise resultaadid: 2. — 66 poolt, 1 vastu, 17 erapooletut; 3. — 46 poolt, 6 vastu, 20 erapooletut; 4. ja 5. valitsuse vali- mise puhul piirduti Ak. esimehe konstateerimisega „nähtava häälteenamusega“ (Ak. prot. 1. ist. v. 551; 2. ist. v. 2416; 4. ist. v. 1499; 5. ist. v. 347). Valitsuse valimiste puhul saadud häältearv on endast juhuslik, mis oleneb kohalviibijate kui ka hääletamisest mitte osavõtjate Akl. arvust. See häälte- arv ei vasta alati valitsust toetavate rühmade liikmete arvule, samuti kui hää- letamisest mitteosavõtmine ei tähenda veel seda, et need rühmad valitsust tema tegevuses ei toeta või vähemalt seda, et nad valitsusse ei suutu hea- tahtliku erapooletusega. A. Birgi valitsuse valimise puhul kujunes aga olu- kord teataval määral teissuguseks. Hääletusmotiivide kohta sõnavõtmisel kui ka hiljemini A. Birgi valitsuse tagasiastumisel selgus, et sel valitsusel ei võinud olla usaldust, kuna hääletamisest mitteosavõtjad rühmad võtsid

endast kaht iseseisvat ja teineteisele järgnevat valitsuse ametisse kutsumise protseduuri momenti, mispärast pole võimalik valitsuse valimist edasi lükata deklaratsiooni kuulamiseni Ak. poolt. Ak., sellest reeglist kinni pidades, lükkas tagasi A. Birgi valimise puhul ühe rühma ettepaneku — valitsuse valimisele asuda alles siis, kui valitsus on deklaratsiooni esitanud ja Ak. selle kohta seisukoha avaldanud ³⁶.

c) Praegu on deklaratsiooni esitamine ja tema arutamine Rk.-s valitsuse ametisse määramise viimaseks ja olulisemaks staadiumiks (§§ 105 ja 106 RkK). Ak. ajal ametisse nimetatud valitsused esitasid kõik Ak.-le deklaratsioonid, kuid üldisi läbirääkimisi peeti ainult 4. ja 5. valitsuse deklaratsiooni puhul, kusjuures läbirääkimised lõppesid viimase puhul lihtüleminekuformeli vastuvõtmisega, kuna 4. valitsuse deklaratsiooni puhul ei saadud läbirääkimisi, mis peeti istungjärgu viimasel koosolekul, kvoorumi puudumisel lõpetada. 2. ja 3. valitsuse deklaratsioonide puhul piirduti seega, et otsekohe peale deklaratsiooni esitamist võeti vastu ilma läbirääkimisteta ühe koalitsioonirühma ettepanekul lihtüleminekuformel. Ak. ajal ei esinenud ühtki säärast juhtu, kus opositsioonirühmade poolt oleks esitatud valitsuse tegevuskava mitteheakskiitev motiveeritud üleminekuformel ³⁷.

2. Üksikute ministrite ametisse nimetamine. Seda korda ei reguleerinud ei 4. juuni akt ega ka Ak. kodukord. Ak. praksis selles suhtes pole palju pakkuv; ainsa juhuna esineb siin 2. valitsuse ajal tagasiastunud kolme ministri asemele uute valimine. Erinedes praegumaksvast korrast, kandidaatisid vabale kohale valimiseks ei esitanud mitte Ak. esimees valitsuse juhi ettepanekul, vaid valitsuse koalitsiooni kuuluvate rühmade esindajad. Valimised toimusid lahtisel hääletamisel lihthäälteenamusega AkK § 58 alusel, kusjuures ühel korral kaks kandidaati valiti vabadele kohtadele ühisel hääletamisel ³⁸.

selle valitsuse suhtes kohe vaenliku positsiooni. Ses mõttes Akl. Birgil oli täiesti õigus, kui ta valimiste tagajärgedest nägi Ak. usalduse ja toetuse puudumist sellele valitsusele.

³⁶ Ak. prot. 4. ist. v. 1400, 1401.

³⁷ Ak. prot. 1. ist. v. 458—463; 2. ist. v. 2429—2446; 4. ist. v. 1517—1578; 5. ist. v. 347—355.

³⁸ Ak. prot. 2. ist. v. 422, 423, 430, 2001—2003.

2. Valitsuse ametist lahkumine.

1. Valitsuse ametist lahkumise protseduur pole samuti reguleeritud ei 4. juuni aktiga ega ka AkK-ga. RkK esitab siin kaks nõuet: a) teatada lahkumisest kirjalikult Rk. juhatusele (§ 102) ja b) ametist tagasi astuva valitsuse kohus täita valitsuse ülesandeid uue valitsuse nimegamiseni (§ 101). Esimest nõuet täitsid ka kõik Ak. ajal tagasi astunud valitsused (välja arvatud 1.), kes oma lahkumisest teatasid kirjalikult, kuna 3. ja 4. valitsuse tagasiastumise teadaannetele olid lisandatud isegi tagasiastumise motiivid³⁹.

Ak. praksis tunnustas ka reeglit, et valitsus, esitades tagasiastumise teadaande, on kohustatud täitma oma ülesandeid uue valitsuse ametissekutsumiseni, mis momendist alates ta *eo ipso* vabaneb oma kohustusist. Enamikul juhtudel seda reeglit kohaldati tegelikult ilma Ak. vastavate otsusteta, mis lahkuvat valitsust oleks kohustanud oma ülesandeid täitma. Säärase otsuse tegi Ak. ainult 3. valitsuse suhtes peaministri soovil, kes pidas vajalikuks selgitada, kas tema valitsus on õigustatud ametikohuste täitmist jätkama peale Birgi valitsuse valimist⁴⁰.

2. Valitsuse ametist tagasiastumise põhjused. 4. juuni akti § 16 alusel „vabariigi valitsus valitakse üheks aastaks või, kui jäädav põhiseadus varemalt välja töötatakse ja maksma pannakse, selle põhjal moodustatud valitsuse tegevusseastumiseni“. Järelikult 4. juuni akt eeldas, et Ak. poolt tema tegevuse alul valitud valitsus jääb ametisse üheks aastaks või, kui Põhiseadus pannakse maksma enne selle tähtaja möödumist, siis Põhiseaduse alusel moodustatud

³⁹ Ak. prot. 2. ist. v. 2414; 4. ist. v. 1338, 1339; 5. ist. v. 286, 287.

Kirjaliku vormi küsimus kerkib päevakorraale A. Birgi valitsuse intsiden-diga seoses, kusjuures Ak. lahendab küsimuse jaatavas mõttes (Ak. prot. 4. ist. v. 1409, 1430, 1469).

⁴⁰ Ak. prot. 4. ist. v. 1403, 1430, 1474, 1475.

4. valitsuse tagasiastumisel Ak. lükkas tagasi üleminekuformeli, millega valitsust kohustatakse jätkama oma ülesannete täitmist (Ak. prot. 5. ist. v. 290—300, 302, 303). Kuid selle üleminekuformeli tagasilükkamine ei tõesta veel, et Ak. oleks tahtnud varemini omaks võetud praksist muuta, vaid oli tingitud 4. valitsuse tagasiastumise erilistest tingimustest, mille juures peatume hiljemini.

valitsuse ametisseastumiseni. Tegelik elu ei lasknud aga täita selle akti eeldusi; Ak. 1 aasta ja 8-kuise tegevuse kestel olid võimul 5 valitsust, kuna samal ajal 4 valitsust esitasid oma tagasiastumise teadaanded (resp. kuus ja viis, kui arvestada ka Birgi valitsust). Kõik need ametist tagasiastumised olid tingitud olukordadest, milles väljendus valitsuse poliitiline olenevus rahvaesindusest.

Eespool peatusime 1. ja Birgi valitsuse lahkumise põhjuste juures, kusjuures nägime, et 1. valitsus (valitud Mn. ajal) põhjendas oma lahkumist valitsuse parteilise koosseisu mittevastavusega Ak. samale koosseisule, kuna A. Birgi valitsus ametisse ei astunud, eeldades valimiste resultaatidest, et temal puudub vajalik Ak. toetus ja usaldus. 2. ja 3. valitsuse lahkumine on tingitud lahkuminekutest valitsust toetavas erakondade koalitsioonis (sotsiaaldemokraat. partei, tööerakond ja rahvaerakond). Koalitsioonikriis 2. valitsuse puhul algas seega, et rahvaerakond lahkus valitsuse koalitsioonist, ära kutsudes ühtlasi oma esindajad valitsusest. Lahkumist motiveerib rahvaerakond valitsuse solidaarse ja kindla töökava puudumisega. Rahvaerakonna lahkumisega jääb valitsusele siiski Ak. enamuse usaldus ja toetus, kuigi teda toetavad ainult kaks rühma, ning valitsus püsib võimul veel peaaegu kaks kuud. Ak. protokollide järgi pole võimalik täpsalt määratella 2. valitsuse lahkumise põhjust, kuid peab eeldama, et see lahkumine oli tingitud alalistest raskustest, mida valitsuse tegevusele valmistasid opositsioonirühmad, kui ka soovist reorganiseerida valitsuse enamus seega, et anda valitsuse juhtimine selle rühma kätte, kes oma koalitsioonist lahkumisega pani aluse kriisile⁴¹.

3. valitsuse kriisi põhjustajaks oli koalitsioonirühmade parteipoliitiline põhimõtteline lahkumine, mispärast sotsiaaldemokraatlik tööliste partei kutsus oma esindajad valitsusest ära ja lahkus koalitsioonist. Selle rühma koalitsioonist lahkumisega valitsus kaotas Ak. enamiku toetuse ja esitas samal päeval oma lahkumise teadaande, motiveerides lahkumist seega, et valitsus peab võimatuks „vabariigi ajutise

⁴¹ Rahvaerakonna esindajad kutsuti valitsusest ära 25. IX 1919. a. koosolekul (Ak. prot. 2. ist. v. 1752). Lahkumise põhjused teeb teatavaks Akl. Tõnisson 26. IX koosolekul (Ak. prot. ibid. v. 1758—1762, 1763—1794). 2. valitsuse tagasiastumise teadaanne esitati 28. XI 1919 (Ak. prot. ibid. v. 2414).

valitsemise korra mõttes“ jätkata oma tegevust ühe koalitsioonirühma valitsusest lahkumise tagajärjel⁴².

Mõlema valitsuse tagasiastumisest näeme, et see pole tingitud Ak. tegevusest, mis otseselt või kaudselt oleks põhjustanud valitsuse lahkumist; kummalgi korral ei avalda Ak. valitsusele umbusaldust, ei keeldu temale usaldust avaldavat otsust vastu võtmast ega arvusta ka valitsuse ühtki sammu. Valitsuse tegevuse raskendamiseks osutub mõlemal korral vaid ühe koalitsioonirühma lahkumine valitsusest. Teisugune on olukord 4. valitsuse tagasiastumisega. Selle valitsuse tagasiastumine tõestab endast valitsuse poliitilist vastutavust rahvaesinduse ees: valitsus, mis oli koostatud tegelikult ainult ühe rühma esindajaist ja oli vähemusvalitsuseks, kasutas siiski Ak. enamiku loetust. Valitsus lahkus ametist, kui Ak. tunnistas ühe tema sammudest ebaseadusepäraseks, milles valitsus nägi endale umbusalduseavaldust Ak. poolt. Üldine olukord 4. valitsuse tagasiastumisel kujunes järgmiseks: 28. IX 1920. a. koosolekul võetakse vastu iseseisva sotsialistliku tööliste partei ja sotsiaaldemokraatliku tööliste partei arupärimine valitsuse 15. IX 1920. a. otsuse kohta, mille järgi kõrgemad sõjaväelased varustatakse maa ja hoonetega riigi maafondist; valitsusele määratakse vastamiseks 7-päevane tähtaeg. 4. valitsuse juht ja vastav minister vastavad arupärimisele 8. X koosolekul. Samal koosolekul toimuvad üldised läbirääkimised, mille resultaadina tagasi lükatakse valitsusrühma poolt esitatud lihtüleminekuformel ja võetakse vastu ühe arupärija rühma (sotsiaaldemokr. partei) motiveeritud üleminekuformel, millega rõhutatakse, et valitsuse 15. sept. otsuses käsitletud küsimust oleks võidud otsustada ainult seaduseandlikus korras. Otsekohe peale selle formeli vastuvõtmist peaminister teeb teatavaks valitsuse tagasiastumise. Ak. järgmisel koosolekul, mis peeti 21. X, peaminister esitab kirjalikult valitsuse lahkumise motiveeritud teadaande, mida suuliselt täiendab. Peaminister põhjendab lahkumist: 8. oktoobril vastu võetud üleminekuformel tõestab 1) valitsuse 15. sept. otsuse muutmist, 2) valitsuse tegevuse ebaseadusepäraseks tunnistamist ja 3) valitsusele umbusalduse avaldamist, kuna „meie parlamentlikus korras ei ole valitsusel mitte muud alust kui rahvaesituse usaldus; kui

⁴² Tagasiastumise olukorda vt. Ak. prot. 4. ist. v. 1388—1448.

ta tahab valitseda, siis peab temal see tunne olema, et tema taga seisab rahva tahtmine". Peaministri seletusele järgnevad üldised läbirääkimised, mis piirduvad peamiselt küsimusega, kas võib lugeda 8. okt. formelit umbusalduse avalduseks valitsusele. Kahe suurema rühma seisukohalt (sotsiaaldemokr. tööliste partei ja tööerakond), kes kumbki valitsuses esindatud polnud, 8. okt. üleminekuformel ei sisaldanud endas otsest umbusalduse avaldust valitsusele, kuid valitsus võis sellest sääraselt aru saada ja säärasest tõlgendamisest oma järeldused teha. Läbirääkimistel esitatakse kaks üleminekuformelit. Ühe neist esitab sotsiaaldemokr. tööliste partei, mis konstateerib 4. valitsuse lahkumise fakti ja volitab valitsust oma kohuseid täitma uue valitsuse valimiseni. Rahvaerakonna poolt esitatud üleminekuformel selgitab, et 8. okt. formeliga ei kavatsatud valitsusele umbusaldust avaldada, vaid selle formeliga Ak. ainult nõudis valitsuse 15. sept. koosolekul otsustatud küsimuse lahendamist seaduseandlikus korras. Läbirääkimistest osa võttes peaminister teeb muu seas teatavaks, et peab enam vastuvõetavaks rahvaerakonna üleminekuformeli, kuna see annab 8. nov. formelile täpsa ja selge tõlgenduse, ühtlasi toonitades aga ka, et 8. nov. üleminekuformel on siiski valitsusele umbusalduse avalduseks, kuna „... parlamentide ajalooost teame aga, et sarnastest asjadest valitsus täiesti umbusaldust näha võib; kui teie võtate parlamendi ajaloo, siis näete, et valitsus sagedasti ühest või teisest asjast usalduseküsümuse teeb ja parlament võib sellest umbusalduse küsimuse teha nõnda, et valitsus sellest pärast umbusaldust järeldab". 21. okt. koosolekul lükati aga mõlemad üleminekuformelid häälteenamusega tagasi⁴³.

Ülaltoodust näeme, et 4. valitsuse tagasiastumise põhjuseks olid: 1) 8. okt. üleminekuformeli vastuvõtmine Ak. poolt, mis, tunnistades valitsuse ühe sammu ebaseadusepäraseks, ei avaldanud valitsusele küll otsest umbusaldust, kuid mida valitsus sääraselt mõistis, ja 2) valitsusrühma poolt 21. okt. esitatud üleminekuformeli tagasilükkamine, mis pidi tõestama, et Ak. ei tahtnud 8. okt. formeliga valitsusele umbusaldust avaldada ja millega valitsuse juht ühines, kuigi see üleminekuformel ei sisaldanud otsest usalduse avaldust valit-

⁴³ Ak. koosolek 28. sept., 8. ja 21. okt. 1920 (Ak. prot. 5. ist. v. 211—214, 236—284, 286—303; eriti v. 211—214, 282—284, 286—292, 295, 297—303).

susele. 4. valitsuse lahkumise olukord tõestab seega, et Ak. tegevuse lõpul parlamentarismi põhimõtted olid tugevalt juurdunud valitsuse mehhanismi.

3. Üksikute ministrite tagasiastumine.

Lõpetades artiklit peame lühidalt peatuma ka üksikute ministrite tagasiastumise küsimusel, kuigi Ak. praksis siin vähest materjali pakub, sest üksikute ministrite tagasiastumist esineb Ak. ajal harva.

1. Tagasiastumise kord. Ministri tagasiastumise suhtes on maksvad praegu kaks nõuet: a) lahkuva ministri ülesanded täidetakse uue ministri ametisseasumiseni teiste valitsusliikmete poolt valitsuse määramisel (PS § 59), ja b) ministri lahkumisest valitsus teatab kirjalikult Rk.-le (RkK § 102). Valitsuse teadaanded Ak.-le ühe liikme lahkumise suhtes esitatakse alati kirjalikult. Mis puutub tagasiastunud või mõnel muul põhjusel ametikohuseid mitte täitva ministri kohuste täitmisse, siis vastavalt 4. juuni aktile (§ 11 p. d) ministri kohustetäitjat ei määra mitte valitsus, vaid see valitakse Ak. poolt, kelleks võib ka olla valitsuse koosseisu mitte kuuluv isik. Kuid peale 4. juuni akti jõusseastumist Ak.-l ei tulnud kordagi kasutada ministri kohustetäitja nimetamise õigust. Samal ajal on aga valitsus ministri lahkumisel tema ülesannete täitmise ajutiselt (kohustetäitja valimiseni Ak. poolt) pannud teise valitsusliikme peale⁴⁴.

1923. aastast alates on kujunenud olukord, mille järgi Rk., ära kuulates valitsuse teadaande ühe ministri lahkumisest, otsustab seda ministrit ametikohuste täitmisest vabastada ja volitada Rk. esimeest vaba koha täitmiseks sammusid astuma. Ak. ei teinud aga ühtki seesugust otsust üksikute ministrite lahkumisel.

2. Põhused. Ak. protokollide järgi pole alati võimalik täpsalt otsustada ministrite lahkumise põhjusi. Siia kuuluvad näit. 2. valitsuse siseministri ja 3. valitsuse kaubandus- tööstusministri taagsiastumine⁴⁵. Teised üksikute ministrite tagasiastumised valitsusest Ak. ajal olid seoses mõne koalitsioonirühma lahkumisega valitsusest. Rahvaerakonna tagasiastumisega 2. valitsust toetavast koalitsioonist lahkusid ka nende esindajad valitsusest välis- ja kohtuministri kohalt;

⁴⁴ Ak. prot. 2. ist. v. 384.

⁴⁵ Ak. prot. 2. ist. v. 384; 4. ist. v. 84.

veidi hiljemini pani oma volitused maha ka välisministri kohustetäitjaks valitud valitsusliige⁴⁶.

Sotsiaaldemokr. tööliste partei lahkumisega 3. valitsuse koalitsioonist on seoses nende esindajate valitsusest lahkumisenä siseministri ja kaubandus-tööstusministri tagasiastumised. Nagu varem tähendatud, selle lahkumise järelduseks oli 3. valitsuse üldine kriis⁴⁷.

Ministri tagasiastumist, mis seoses tema äraikutsumisega valitsusest vastava rühma otsusel, võiksime lugeda valitsuse osaliseks kriisiks parlamentaarses mõttes. Ak. tegevuse ajast pole aga teada ühtki valitsuse osalise kriisi juhtu, mis oleks tingitud ühe valitsusliikme tegevuse vastu suunatud Ak. tegevusest.

Ülevaade kohtute koosseisu ja tegevuse kohta 1930. aastal.

I.

A. Koosseis.

Aruandeaastal töötas 7 kollegiaalkohut 82 kohtunikuga ja 88 üksikkohtunikku.

Riigikohus töötas aruandeaastal endises 13-liikmelises koosseisus: esimees, abiesimees, kolm osakonnajuhatajat ja kaheksa kohtuliiget: osakondades peale osakonna juhataja kriminaal- ja tsiviilosaonnas kummaski kaks liiget ja administratiivosakonnas abiesimees ja neli liiget.

Kohtupalat töötas aruandeaastal endises 13-liikmelises koosseisus: vanem esimees, departemangu esimees ja 11 kohtuliiget. Nendest töötasid kriminaaldepartemangus vanem esimees ja 4 kohtuliiget ning tsiviildepartemangus: departemangu esimees ja 7 kohtuliiget.

Rahukogud — arvult neli — töötasid aruandeaastal samuti endises koosseisus: peale esimeeste Tallinnas kolm ja Tartus kaks abiesimeest, Rakveres ja Viljandis kummaski üks abiesimees ning alalisi liikmeid Tallinnas 15, Tartus 13, Rakveres 8 ja Viljandis 6, kokku 53 rahukogude koosseisu kuuluvat kohtunikku.

Kohtu-uurijate ametid oli aruandeaastal 34: 5 tähtsamate asjade kohtu-uurija ametit, neist Tallinna-Haapsalu Rahukogu (Järg lk. 271.)

⁴⁶ Ak. prot. 2. ist. v. 1752, 2002.

⁴⁷ Ak. prot. 4. ist. v. 1338—1348.

Riigikohtu administratiivosakonna

I astme toimetused Asutised, kelle otsuste peale kaebused antud	I. jaan. 1930. a. oli lõpetamata	1930. a. tuli juurde	Kokku	Lõpetati 1930. aastal										Kokku	I. jaan. 1931. a. oli lõpetamata	
				rahaldati		jäeti taotlusi		jäeti läbi vaatamata mitmesugustel põhjustel		kõrvaldati läbi vaatamiselt		pandi seltsma				Kokku
				arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%			
1 Kohtu- ja Siseministerium	5	45	50	9	21,43	29	69,05	3	7,14	1	2,35	—	—	4	—	
2 Politsei Valitsus	—	1	1	—	—	—	—	1	100	—	—	—	—	1	—	
3 Rekviireerimise Peakom.	—	3	3	1	33,33	1	33,33	1	33,34	—	—	—	—	3	—	
4 Vangimajade Valitsus	2	1	3	2	66,67	1	33,33	—	—	—	—	—	—	3	—	
5 Piirivalve Valitsus	—	1	1	—	—	1	100	—	—	—	—	—	—	1	—	
6 Teedeministerium ja Vee- teedevalitsus	1	15	16	2	15,39	10	76,92	—	—	1	7,69	—	—	13	—	
7 Raudteedevalitsus	—	3	3	—	—	3	100	—	—	—	—	—	—	3	—	
8 Posti-telegr.-telef. Valitsus	—	2	2	—	—	1	100	—	—	—	—	—	—	1	—	
9 Haridus- ja Sotsiaalminis- teerium	72	157	229	45	31,92	88	62,41	4	2,83	1	0,71	3	2,13	141	—	
10 Kinnituskogu	2	21	23	4	26,67	9	60	1	6,67	1	6,66	—	—	15	—	
11 Pensioni Peakomisjon	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
12 Majandusministerium	8	48	56	10	25,64	25	64,10	2	5,13	2	5,13	—	—	39	—	
13 Maksudevalitsus	58	125	183	17	12,50	105	77,20	2	1,47	11	8,09	1	0,74	136	—	
14 Tulumaksu Peakomitee	54	83	137	11	17,19	51	79,69	1	1,56	1	1,56	—	—	64	—	
15 Tollikomitee	39	18	57	6	12,50	38	79,17	3	6,25	1	2,08	—	—	48	—	
16 Aktsiisivalitsus	3	3	6	1	16,67	3	50	1	16,67	1	16,66	—	—	6	—	
17 Riigikontroll ja K.-nõukogu	2	6	8	—	—	8	100	—	—	—	—	—	—	8	—	
18 Kaitseministerium	3	15	18	2	16,67	7	58,33	2	16,67	1	8,33	—	—	12	—	
19 Kaitseväeten. Peakom.	1	12	13	—	—	9	90	—	—	1	10	—	—	10	—	
20 Põllutööministerium	185	160	345	31	13,72	166	73,46	6	2,65	11	4,86	12	5,31	226	—	
21 Planeerimise Peakomisjon	81	139	220	21	16,54	93	73,23	3	2,36	9	7,09	1	0,78	127	—	
22 Maakorrald. Peakomisjon	96	268	364	56	32,75	104	60,82	8	4,63	1	0,53	2	1,17	171	—	
23 Kesk-veekomisjon	1	2	3	—	—	1	100	—	—	—	—	—	—	1	—	
24 Maasead. vöör. maade eest tasum. Peakomisjon	—	3	3	—	—	3	100	—	—	—	—	—	—	3	—	
25 Kinnisvarade Hindamise Peakomisjon	—	5	5	2	66,67	1	33,33	—	—	—	—	—	—	3	—	
26 Ettekanded ametasut. ot- suste tühistamise kohta	3	1	4	4	100	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	
27 Mitmesugused asutised	—	4	4	—	—	—	—	—	—	4	100	—	—	4	—	
Kokku	616	1142	1758	224	20,65	757	69,77	38	3,50	47	4,32	19	1,76	1085	62	

Kokkuvõte.

1. jaanuaril 1930. a. oli lõpetamata:

I astme asju 616

II „ „ 129

Kokku 745.

1930. aastal tuli juurde:

I astme asju 1142

II „ „ 285

Kokku 1427.

Kõiki kokku: 616 + 1142 129 + 285

1758 + 414 = 2172.

Neist lõpetati 1930 aastal:

I astme asju 1085 ehk 61,71%

II „ „ 252 „ 60,87%

Kokku 1337 ehk 61,56%

1. jaanuariks 1931. a. jäi lõpetamata:

I astme asju 673 ehk 38,29%

II „ „ 162 „ 39,13%

Kokku 835 ehk 38,44%

Avalikke kohtuistungeid oli 62.

Korraldavaid koosolekuid oli 133

Korraldatavatel koosolekutel otsustati kokku 1519 küsimust.

1930. a. tegevuse aruanne.

II astme toimetused	Kohtuasutised, kelle otsuste peale kaebused antud	I. jaan. 1930. a. oli lõpetamata	1930. a. tulli juurde	K o k k u	L õ p e t a t i 1930. a a s t a l								K o k k u	I. jaan. 1931. a. jäi lõpetamata	
					rahuldati		jäeti tagajärjeta		kõrvaldati läbivaatamiselt		lõpetati mitmesugustel põhjustel				K o k k u
					arv	%	arv	%	arv	%	arv	%			
1	Tallinna-Haapsalu Rahukogu . .	20	53	73	9	29,03	21	67,74	1	3,23	—	—	31	42	
2	Tallinna 3. jaosk. rahukohtunik	1	—	1	1	100	—	—	—	—	—	—	1	—	
3	Tallinna 10. jaosk. "	—	1	1	1	100	—	—	—	—	—	—	1	—	
4	Keila jaosk. "	1	2	3	3	100	—	—	—	—	—	—	3	3	
5	Raasiku jaosk. "	3	3	6	1	20	4	80	—	—	—	—	5	1	
6	Rapla jaosk. "	2	2	4	1	50	1	50	—	—	—	—	2	2	
7	Haapsalu jaosk. "	—	5	5	—	—	3	100	—	—	—	—	3	2	
8	Lihula jaosk. "	—	5	5	4	100	—	—	—	—	—	—	4	1	
9	Saaremaa 1. jaosk. "	1	—	1	1	100	—	—	—	—	—	—	1	—	
10	Saaremaa 2. jaosk. "	1	3	4	1	50	1	50	—	—	—	—	2	2	
11	Hiumaa jaosk. "	—	1	1	—	—	1	100	—	—	—	—	1	—	
12	Tartu-Võru Rahukogu	13	33	46	10	31,25	20	62,50	1	3,12	1	3,13	32	14	
13	Tartu 1. jaosk. rahukohtunik	1	1	2	—	—	2	100	—	—	—	—	2	—	
14	Tartu 2. jaosk. "	—	1	1	1	100	—	—	—	—	—	—	1	—	
15	Tartu 3. jaosk. "	1	—	1	—	—	1	100	—	—	—	—	1	—	
16	Tartu 4. jaosk. "	2	2	4	1	50	1	50	—	—	—	—	2	2	
17	Tartu 5. jaosk. "	2	4	6	1	33,33	2	66,67	—	—	—	—	3	3	
18	Tartu 6. jaosk. "	3	6	9	1	14,25	6	85,72	—	—	—	—	7	2	
19	Mustvee jaosk. "	4	7	11	1	20	3	60	—	—	1	20	5	6	
20	Elva jaosk. "	11	4	15	2	16,67	10	83,33	—	—	—	—	12	3	
21	Jõgeva jaosk. "	3	4	7	2	40	1	20	2	40	—	—	5	2	
22	Otepää jaosk. "	2	10	12	4	57,14	3	42,86	—	—	—	—	7	5	
23	Valga 1. jaosk. "	—	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	
24	Valga 2. jaosk. "	1	16	17	3	42,86	4	57,14	—	—	—	—	7	10	
25	Võru 1. jaosk. "	1	1	2	—	—	2	100	—	—	—	—	2	—	
26	Võru 2. jaosk. "	2	3	5	3	75	1	25	—	—	—	—	4	1	
27	Petseri 1. jaosk. "	1	2	3	—	—	1	100	—	—	—	—	1	2	
28	Petseri 2. jaosk. "	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
29	Rahumäe jaosk. "	—	2	2	1	50	1	50	—	—	—	—	2	—	
30	Rakvere-Paide Rahukogu . . .	3	15	18	2	18,18	8	72,72	—	—	1	9,10	11	7	
31	Rakvere 2. jaosk. rahukohtunik	1	1	2	—	—	1	100	—	—	—	—	1	1	
32	Jõhvi jaosk. "	—	6	6	1	50	1	50	—	—	—	—	2	4	
33	Tapa jaosk. "	3	3	6	1	25	2	50	1	25	—	—	4	2	
34	Paide jaosk. "	1	—	1	1	100	—	—	—	—	—	—	1	—	
35	Lüganuse jaosk. "	9	1	10	8	80	1	10	—	—	1	10	10	—	
36	Järva-Jaani jaosk. "	2	3	5	3	100	—	—	—	—	—	—	3	2	
37	Väike-Maarja jaosk. "	—	2	2	—	—	1	100	—	—	—	—	1	1	
38	Viljandi-Pärnu Rahukogu . . .	15	34	49	15	45,45	16	48,48	—	—	2	6,07	33	16	
39	Viljandi 1. jaosk. rahukohtunik	1	2	3	2	100	—	—	—	—	—	—	2	1	
40	Viljandi 2. jaosk. "	3	7	10	1	16,67	5	83,33	—	—	—	—	6	4	
41	Pärnu 2. jaosk. "	5	5	10	5	62,50	3	37,50	—	—	—	—	8	2	
42	Pärnu 3. jaosk. "	3	7	10	5	83,33	1	16,67	—	—	—	—	6	4	
43	Mõisaküla jaosk. "	3	8	11	1	14,29	6	85,71	—	—	—	—	7	4	
44	Suure-Jaani jaosk. "	2	4	6	2	50	2	50	—	—	—	—	4	2	
45	Põltsamaa jaosk. "	1	6	7	1	25	3	75	—	—	—	—	4	3	
46	Riigikohtu otsuste ümberotsust.	1	1	2	—	—	2	100	—	—	—	—	2	—	
Kokku		129	235	414	100	39,65	141	55,95	5	1,99	6	2,38	252	162	

Riigikohtu tsiviilosakonna

	1. jaanuariks 1930. a. oli otsustamata asju	1930. a. jooksul juurde tulnud asju	K o k k u	Otsustatud asjade arv 1930. a.			1. jaanuariks 1931. a. jäi otsustamata asju
				Tagajärjeta jäetud	Kaebused (palved) rahuldatud (otsused tühistatud)	K o k k u	
Kohtupalat	206	299	505	184	61	245	260
Tallinna-Haapsalu Rkg.	217	287	504	212	86	298	206
Tartu-Võru Rkg.	174	233	407	150	48	198	209
Viljandi-Pärnu Rkg.	170	179	349	145	49	194	155
Rakvere-Paide Rkg.	81	84	165	77	17	94	71
Mitmesugused asjad	1	12	13	8	—	8	5
Kokku	849	1094	1943	776	261	1037	906
Perekonnanime muutmise asjad . .	49	51	100	13	33	46	—
Kokku	898	1145	2043	789	294	1083	906

Riigikohtu kriminaalosakonna

	Otsustamata asjade arv 1. jaanuaril 1930. a.	Juurdetulnud asjade arv 1930. a.	K o k k u	Otsustatud asjade arv								
				Tagajärjeta jäetud	Otsused muudetud või tühistatud	KKS §§ 91 ⁰ , 912, 174 põhjal läbi vaatamiselt kõrvaldatud	Teistel põhjustel läbi vaatamata jäetud	Erakaebused tagajärjeta jäetud	Erakaebused rahuldatud	Erakaebused läbi vaatamata jäetud	Ettepanekud tagajärjeta jäetud	Ettepanekud rahuldatud
Kohtupalat	17	126	143	105	15	1	1	1	—	1	—	—
Sõjaringkonna kohus . .	—	13	13	10	—	—	—	—	—	—	1	1
Tallinna-Haapsalu Rkg. .	6	295	301	208	67	1	3	6	1	—	—	1
Tartu-Võru	16	136	152	103	24	1	—	7	—	—	—	1
Rakvere-Paide	10	152	162	122	15	—	1	6	3	—	—	—
Viljandi-Pärnu	6	130	136	89	13	—	2	6	4	1	—	—
Asjauuendam. palved . .	2	40	42	39	—	—	1	—	—	—	—	—
Kokku	57	892	949	676	134	3	8	26	8	2	1	3

1930. a. tegevuse aruanne.

Asjade nõudehinna üldsumma kroonides	Asjad, milles nõuded hindamata	Otsustamata asjade nõudehind kroonides	Otsustamata asjad, milles nõuded hindamata	Kohtuistungite arv	Korraldaval koosolekul		Otsustatud asjadest %		
					Läbiarutatud küsimusi	arv	Tagajärjeta jäetud	Kaebused (palved) rahuldatud (otsused tühistatud)	
1 669 322,07	97	881 186,86	53	37	1087	40	75,10	24,90	
363 008,66	45	144 748,54	20				71,14	28,86	
211 877,55	53	94 373,40	25				75,76	24,24	
199 877,68	51	106 596,20	24				74,74	25,26	
109 216,43	17	56 462,57	11				81,91	18,09	
2 600,—	11	2 400,—	4				100	—	
2 555 902,39	274	1 296 667,57	137				74,83	25,17	
12. sept. 1930. a. nimemuutmise asjad saadedud Sise- ja Kohtuministeeriumile.								28,26	71,74
2 555 902,39	274	1 296 667,57	137	37	1087	40	72,76	27,24	

1930. a. tegevuse aruanne.

1930. a.				Otsustamata asjade arv 1. jaan. 1931. a.	Kohtuistungite arv	Korraldavate koosolekute arv	Korr. koosolekutel arutatud küsimuste arv	Otsustatud arjade arvust %				
Kaebused tagajärjeta jäetud	Kaebused rahuldatud	Riigikohtu üldkogule üle antud	K o k k u					Tagajärjeta jäetud	Otsused muudetud või tühistatud ja kaebused rahuldatud	KKS §§ 916 ¹ , 912, 174 põhjal läbi vaatamiselt kõrvaldatud	Toistel põhjustel läbi vaatamata jäetud	Riigikohtu üldkogule üle antud
3	—	1	128	15				85,16	11,72	0,78	1,56	0,78
—	—	—	12	1				91,67	8,33	—	—	—
4	—	—	291	10				74,92	23,71	0,34	1,03	—
1	—	—	137	15				81,02	18,25	0,73	—	—
—	—	—	147	15				87,07	12,24	—	0,69	—
—	—	—	115	21				82,61	14,73	—	2,61	—
—	—	—	40	2				97,50	—	—	2,50	—
8	—	1	870	79	35	80	903	81,72	16,67	0,34	1,15	0,12

Riigikohtu üldkogu 1930. a. tegevuse aruanne.

Asjade liigid.	Lõpetamata asjade arv 1. jaanuaril 1930. a.		Juurde tulnud asju 1930. a.		K o k k u		Otsustatud asjade arv 1930. aastal.							Lõpetamata asjade arv 1. jaan. 1931. a.		Korrald. istungite arv	Neil istungitel arutatud küsimuste arv
	20	60	80	40	3	9	2	6	6	7	5	78	2	39	156		
1. Distriktuaar-asjad	—	12	12	2	—	—	2	—	—	—	—	11	1	—	—		
2. Valvekorras antud kaebused ja protestid:	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—		
a) Riigikohtu osak. otsuste peale	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—		
b) Kohtupalati otsuste ja määruste peale	3	6	9	6	2	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—		
c) Kohtupalati vanema esimehe määr. ja korrald. otsuste peale	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—		
d) Tall.-Haaps. kkg. ots. peale	—	9	9	7	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—		
e) Tartu-Võru	—	6	6	2	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—		
f) Rakv.-Paide	7	2	9	9	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—		
g) Vilj.-Pärnu	—	3	3	3	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—		
h) Rahukohtunikkude otsuste peale	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—		
3. Selotusepärimised:	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—		
a) Riigikohtu esimehelt	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—		
b) Kohtu- ja Siseministrilt	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—		
4. Maade sundvõrand. asjad	5	13	17	10	1	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—		
5. Mitmesugused asjad	4	13	17	10	—	—	—	—	—	—	—	17	—	—	—		
Kokku	20	60	80	40	3	9	2	6	6	7	5	78	2	39	156		

juures 3, Tartu-Võru Rahukogu juures 1 ning Rakvere-Paide Rahukogu juures 1, ja 29 kohtu-uurija ametit, neist Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonnas 11 — kusjuures kolme nende 11 kohtu-uurija ameti hulgast, nimelt Saaremaa 1. ja 2. jaoskonna ning Hiiumaa jaoskonna kohtu-uurijade ametikohuseid täidavad vastavate jaoskondade rahukohtunikud —, Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas 9, Rakvere-Paide Rahukogu ringkonnas 5 ja Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonnas 4.

Rahukohtu jaoskondi oli aruandeaastal 53, nimelt Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonnas 18, Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas 17, Rakvere-Paide Rahukogu ringkonnas 10 ja Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonnas 8.

Lisarahukohtunikke oli ametis 2.

Sõjaringkonnakohus koosnes 3 kohtunikust: esimees ja kaks kohtunikku ning kohtu juures töötas kaks kohtu-uurijat.

1930. aasta lõpul „Riigi Teatajas“ nr. 99 avaldatud seadusega nr. 645 kustutati 2 tähtsamate asjade kohtu-uurija ametit ja üks kohtu-uurija amet, mille järel aasta lõpul vakantsed Tallinna 3. jaoskonna ning ajut. Narva tähtsamate asjade ja Võru 2. jaoskonna kohtu-uurija amet suleti. Sama seadusega suurendati rahukohtunikude arvu ühe võrra.

B. Ametisse nimetamised, ümberpaigutused ja vabastamised.

Riigikohtu ja Kohtupalati koosseisus aruandeaastal muutusi ei olnud.

Rahukogudes ja nende alla kuuluvate kohtunikkude hulgas olid järgmised muutused:

Tallinna-Haapsalu Rahukogus:

Ametisse nimetati: 1) 1. märtsil 1930. a. Tallinna 1. jaoskonna rahukohtunik August Alekõrs — Tallinna-Haapsalu Rahukogu alaliseks liikmeks, 2) 29. märtsil 1930. a. vanem kohtuametikandidaat Hans Tiik Tallinna 1. jaoskonna rahukohtunikuks.

Ametist vabastati omal palvel 25. jaanuaril 1930. a. rahukogu alaline liige Karl Kister, arvates 25. jaanuarist 1930. a.

Tartu-Võru Rahukogus:

Ametisse nimetati: 1) 1. märtsil 1930. a. Kohtupalati prokuröri noorem abi Alvin Adler Tartu-Võru Rahukogu alaliseks liikmeks, 2) 15. märtsil 1930. a. lisarahukohtunik August Ammon Valga 2. jaoskonna rahukohtunikuks, 3) 29. novembril 1930. a. vanem kohtuametikandidaat Kustav Kuuskmann Mustvee jaoskonna rahukohtunikuks.

Ametist vabastati omal palvel: 1) 30. mail 1930. a. Joosep

Aruanne kriminaal- ja tsiviilasjade

K r i m i n a a l o s a k o n d.														
Otsustamata 1. jaan. 1930. a.	Juurde tulnud aruandeaastal	Kokku oli asju 1930. a.	Apellatsiooniasjad					Üldse otsusta- tud apellat- siooni asju	Eraasjad			Üldse otsus- tatud eraasju	Üldkogule üle antud asju	Eelisi kaevatud kassatsioon- korras
			Kinnitatud otsuseid	Osaliselt muudetud otsuseid	Oigeks mõistet- vaid otsuseid (t. a. aines oli sõltumatuks jää- vaid otsuseid)	Erasündisuses leppimised ja apellatsioon- kaebused	Erasündisuses leppimised ja apellatsioon- kaebused		Eraasjadel rahuldatus	Eraasjadel tagajärgjete jäätud	Muid eraasju otsustatud			
169	596	765	259	72	27	43	401	16	96	12	124	14	107	

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise

Kohtuasutiste nimetus.	Otsustamata 1930. aastaks	Juurde tulnud 1930. a.					Kokku oli asju 1930. a.	Otsustatud 1930. a.					
		Nõude korras	Täite korras	Hoitu korras	Eraasjades	K o k k u		Nõude korras	Täite korras	Hoitu korras	Eraasjades ja eratoimetustes	Leppimise teel otsustatud asju	Asjatoimetusi lõpetatud
Tall.-Haapsalu Rkg.	1562	980	736	1003	55	2774	4336	805	736	877	54	8	274
Tartu-Võru	1234	859	617	700	34	2210	3444	674	613	462	30	13	339
Rakv.-Paide	700	414	173	436	28	1101	1801	276	173	482	28	8	154
Vilj.-Pärnu	376	480	355	356	35	1226	1602	406	355	305	36	21	64
Kokku	3872	2733	1881	2545	152	7311	11183	2161	1877	2126	146	50	911

Luik Valga jaoskonna kohtu-uurija ametist, 2) 27. septembril 1930. a. Peeter Ahman Otepää jaoskonna rahukohtuniku ametist, arva-tes 1. oktoobrist 1930. a.

Kustutati surma tõttu kohtunikude nimekirjast: 22. jaanuaril 1930. a. Tartu-Võru Rahukogu alaline liige Frits-Aleksander Vihvelin.

Ümber paigutati omal palvel: 1) 25. oktoobril 1930. a. Mustvee jaoskonna rahukohtunik Hans Priimägi Otepää jaoskonna rahu-kohtunikuks, 2) 15. novembril 1930. a. Võru 2. jaoskonna kohtu-uurija Leo Lingen Valga jaoskonna kohtu-uurijaks.

Rakvere-Paide Rahukogus:

Ametisse nimetati: 1) 16. jaanuaril 1930. a. vanem kohtuameti-kandidaat Erich Kubo Jõhvi jaoskonna kohtu-uurijaks, 2) 15. märts-

liikumise kohta 1930. a. Kohtupalatis.

T s i v i i l o s a k o n d.												
Kokku otsustatud asju 1930. a.	Otsustamata 1. jaan. 1931. a.	Otsustamata 1. jaan. 1930. a.	Juurde tulnud aruandeaastal	Kokku oli asju 1930. a.	Apellatsiooniasjad			Eraasjad		Üldse otsustatud asju	Edasi kaevatud kassatsioonikorras	Otsustamata 1. jaan. 1931. a.
					Kinnitatud otsuseid	Osaliselt muudetud otsuseid	Tühistatud otsuseid	Erakaebusi rahuldatud	Erakaebusi rahuldamata jäetud			
539	166	570	894	1464	351	66	112	116	165	810	306	654

kohta rahukogudes, kui I astme kohtutes 1930. a.

Kokku otsustatud ja lõpetatud asju	Otsustamata 1931. a.	1930. a. otsustatud asju				Kaebusi antud esitamiseks Kohtupalatisse			Administratiiv-asjad					
		Eraotsusega	Kohtuotsusega			Nõudjate poolt	Kostjate poolt	Erakaebusi	Otsustamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. a.	Kokku oli asju 1930. a.	Otsustatud 1930. a.	Otsustamata 1931. a.	Kaebusi antud kõrg. kohtusse
			Kõigi nõuete rahuldamisega	Nõuete osalise rahuldamisega	Nõuete tagasilükkamisega									
2754	1582	1213	1328	76	137	91	80	50	71	143	214	160	54	46
2181	1263	894	996	111	180	66	59	103	57	155	212	174	39	22
1149	652	700	386	21	42	31	19	39	19	60	79	65	14	13
1187	415	500	579	18	90	36	24	27	6	75	81	67	14	21
7271	3912	3307	3289	226	449	224	182	219	153	433	586	466	120	102

sil 1930. a. lisarahukohtunik Friedrich Praggi Järva-Jaani jaoskonna rahukohtunikuks, 3) 10. juulil 1930. a. lisarahukohtunik Leopold Luigas Väike-Maarja jaoskonna rahukohtunikuks.

Ametist vabastati omal palvel: 1) 24. mail 1930. a. Villem Laurberg Väike-Maarja jaoskonna rahukohtuniku ametist, arvates 24. maist 1930. a., 2) 26. juunil 1930. a. Paide jaoskonna kohtu-uurija Herbert Luha, arvates 31. augustist 1930. a.

Viljandi-Pärnu Rahukogus:

Ametisse nimetati: 1) 16. jaanuaril 1930. a. Tallinna 3. jaoskonna tähtsamate asjade kohtu-uurija Friedrich Niggol Viljandi-Pärnu Rahukogu alaliseks liikmeks, 2) 24. mail 1930. a. vanem kohtuametikandidaat Valter Märtsen Pärnu 1. jaoskonna kohtu-uurijaks.

Aruanne kriminaal-asjade liikumise kohta

Kohtuasutiste nimetus.	Otsustamata 1930. a.					Juurde tulnud 1930. a.					Kokku oli asju 1930. aastal	Kriminaal-asjadest alguse saanud		Istungite arv	
	Nendes oli kohtualuseid					Nendes oli kohtualuseid						Süüdistusaktide järgi	Brakabe korras	Korrald. koosolekuid: nende hulgas asjades MKS. SS. 553 ja 856-4 järgi Kohtuistungeid	
	vabaduses		vahi all			vabaduses		vahi all							
	Mehi	Naisi	Mehi	Naisi	Mehi	Naisi	Mehi	Naisi							
Tall.-Haaps. Rkg.	180	160	52	75	4	1855	579	193	562	63	2035	859	73	378	207
Tartu-Võru "	107	70	12	50	3	1804	441	114	423	34	1911	696	58	233	172
Rakv.-Paide "	88	179	37	109	17	1095	279	67	258	23	1183	447	28	58	120
Vilj.-Pärnu "	144	100	28	41	10	882	411	108	140	17	1026	336	39	59	80
Kokku	519	509	129	275	34	5636	1710	482	1383	142	6155	2338	198	728	579

Aruanne tsiviil-asjade liikumise kohta

Kohtuasutiste nimetus.	Otsustamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. a.	Kokku oli asju 1930. a.	O t s u s t a t u d			
				A p e l l a t s i o o n i a s j u			
				Edasi-kaevatud otsuseid kinnitatud	Edasikaevatud otsuseid muudetud või tühistatud	Lõpetatud	Kokku
Tallinna-Haapsalu Rkg.	230	1823	2053	655	420	125	1200
Tartu-Võru "	657	2201	2858	663	410	154	1227
Rakvere-Paide "	163	883	1046	345	262	78	685
Viljandi-Pärnu "	549	1183	1732	422	225	37	684
Kokku	1599	6090	7689	2085	1317	394	3796

Ametist vabastati omal palvel 26. aprillil 1930. a. Anton Nõmm Pärnu 1. jaoskonna kohtu-uurija ametist, arvates 1. maist 1930. a.

Lisarahukohtunikud.

29. märtsil 1930. a. nimetati lisarahukohtunikkudeks vanemad kohtuametikandidaadid Johannes Lamp ja Leopold Luigas. Kui lisarahukohtunik Leopold Luigas Väike-Maarja jaoskonna rahukohtunikuks sai, nimetati tema asemele lisarahukohtunikuks 21. augustil 1930. a. vanem kohtuametikandidaat Tõnis Martinson.

Sõjaringkonnakohtu koosseisus aruandeaastal muutusi ei olnud.

rahukogudes, kui I astme kohtutes 1930. a.

Toimetuses olnud asjadest on 1930. a.							Kokku otsustatud asju	Asjade arv, milles kaebused järgnenud		Otsustamata 1931. aastaks						Otsustamata jäänud asjades võltas toimetus			
Lõpetatud						Kokku otsustatud kohtuistungitel		Apellatsioonkaebused	Erakaebused	Asjade arv	Nendes oli kohtu- aluseid				3 kuuni	6 kuuni	1 kuuni	üle 1 aasta	
KKS § 277 korras	KKS § 523 korras	KKS § 852 korras	Muid erasju	Kokku	Otsustatud kohtuistungitel						Sisulisi	vabaduses		vahi all					
									KKS § 277 jt. järgi	Mehi	Naisi	Mehi	Naisi						
571	107	18	—	996	878	1874	122	8	161	—	156	43	65	2	98	44	17	2	
956	106	11	—	1073	731	1804	128	18	107	—	66	16	52	8	103	2	2	—	
510	54	7	50	621	458	1079	75	1	102	2	68	21	47	4	57	11	6	—	
374	74	45	—	493	280	773	60	14	253	—	199	52	44	6	99	40	81	33	
2711	341	81	50	3183	2347	5530	385	41	623	2	459	132	208	20	357	97	106	35	

rahukogudes, kui II astme kohtutes 1930. a.

1930. aastal					Asjade arv, milles on edasi kaevatud kassatsioonkohtusse	Otsustamata 1931. a.
Erasju		Muid asju	Seismpandud asju	Kokku		
Rahuldatud	Rahuldamata					
157	154	—	55	1566	216	487
291	204	—	57	1779	220	1079
100	77	5	9	576	91	170
178	133	1	18	1014	184	718
726	568	1	139	5235	711	2454

II. Tegevus.

Riigikohtu, Kohtupalati, rahukogude, kohtu-uurijate ja rahukoh- tunikkude aruannete järgi oli 1930. a. neis kohtutes toimetada kokku 222 367 asja (1929. a. 201 992 asja), nende hulgas 1929. a. lõpetamata 26 686 asja (1928. a. jäi lõpetamata 22 334 asja); nende hulgas oli rahukogudes kui I astme kohtutes sundtäite-asju 1881 (1929. a. 1706) ning KKS § 277 jt. põhjal lõpetamiseks esitatud kriminaalasju 3183 (1929. a. 2811), kokku 5064 (1929. a. 4517) kergemat liiki asja.

Aruandeaastal on lahendatud ja lõpetatud 195 045 asja, s. o. üld- arvust 87,71% ja lahendamata jäänud 27 322 asja ehk 12,29% (eel- misel, 1929. aastal, lahendati 175 306 asja ehk 86,49% ja jäi lahenda-

Aruanne kriminaal-asjade liikumise kohta

Kohtuasutiste nimetus.	Otsustamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. a.	Kokku asju 1930. a.	O t s u s t a t u d 1930. a a s t a l										
				Apellatsiooniasju				Eraasju			Kassatsiooniasju			
				I astme kohtu otsuseid kinnitatud	I astme kohtu otsuseid tühistatud või muudetud	Lõpetatud	K o k k u	Rahuldatud	Rahuldamata	Kinnitatud	Tühistatud	Lõpetatud	Kokku era- ja kassatsiooniasju	Selsmapandud asju
Tall.-Haaps. Rkg.	300	1859	2159	823	482	248	1553	42	41	33	22	10	148	3
Tartu-Võru "	460	1798	2258	733	359	110	1202	31	35	39	15	—	120	—
Rakv.-Paide "	203	967	1170	583	188	120	891	16	34	11	7	—	68	1
Vilj.-Pärnu "	490	873	1363	316	226	81	623	15	24	11	15	—	65	4
Kokku	1453	5497	6950	2455	1255	559	4269	104	134	94	59	10	401	8

mata 26 686 asja ehk 13,51%). 1930. a. on kohtute toimetusel olnud asjade arv eelmise aastaga võrreldes kasvanud 20 375 (1929. a. 27 323) asja võrra, lahendatud asjade arv 19 739 (1929. a. 22 970) asja võrra ning lahendamata asjade arv 636 (1929. a. 4352) võrra.

Üksikasjaliselt kujunes kohtute tegevus järgmiselt:

Asjade üldarv oli:

	1929. a.	1930. a.
Riigikohtus	5 104	5 244
Kohtupalatis	2 114	2 169
Rahukogudes I astme kohtuna	17 133	17 924
Rahukogudes II astme kohtuna	13 536	14 639
Kohtu-uurijatel	7 448	8 096
Rahukohtunikel	156 657	174 295
Kokku	201 992	222 367

Neist lahendati:

	1929. a.	1930. a.
Riigikohtus	3 384	3 422
Kohtupalatis	1 435	1 349
Rahukogudes I astme kohtuna	12 302	13 267
Rahukogudes II astme kohtuna	10 484	9 919
Kohtu-uurijate poolt	5 569	6 440
Rahukohtunikkude poolt	142 132	160 648
Kokku	175 306	195 045

rahukogudes, kui II astme kohtutes 1930. a.

Muid asju	K o k k u otsustatud asju	Otsustatud asjades vältas toimetust				Otsustamata 1931. a.	Asjade arv, milles on antud kass.- kaebused		K o h t u a l u s t e a r v					
		3 kuuni	6 kuuni	1 aastani	üle 1 aasta		Kaebused	Protestid	Kelle kohta II astme kohtu otsused on sea- dusejõusse astunud			Selsmapandud asjus	K o k k u	Suudimõistetud koh- tualustest alarajal 10-17 a. vanavastuses
									Suudi mõistetud	Õigeks mõistetud	Kohtu alt vabastatud			
1	1705	995	553	145	12	454	269	—	1010	484	155	3	1652	7
—	1322	249	402	653	18	936	115	2	692	445	120	—	1257	—
5	965	655	228	79	3	205	130	1	714	191	127	2	1034	10
—	692	53	197	388	54	671	118	—	387	206	106	5	704	2
6	4684	1952	1380	1265	87	2266	632	3	2503	1326	508	10	4647	19

Lahendamata jäi asju:

	1929. a.	1930. a.
Riigikohtus	1 720	1 822
Kohtupalatis	679	820
Rahukogudes I astme kohtuna	4 831	4 657
Rahukogudes II astme kohtuna	3 052	4 720
Kohtu-uurijatel	1 879	1 656
Rahukohtunikel	14 525	13 647
Kokku	26 686	27 322

Üksikute kohtute tegevuse aruannetel peatudes oleks tähendada järgmist:

Riigikohtus on aruandeaastal lahendatud 3422 asja (eelm. a. 3384 asja), nii et arvestades 13 kohtunikku langeb iga kohtuniku kohta 263 asja.

Üldkogus lahendati 78 asja (eelm. a. 67 asja) ja peale selle veel 156 mitmesugust küsimust (eelm. a. 176).

Tsiviilosakonnas 3 kohtunikuga lahendati 1083 asja, nende hulgas 46 perekonnanime muutmise asja, kuna ülejäänud 54 perekonnanime muutmise asja saadeti 12. septembril 1930. a. Kohtu- ja Siseministeeriumile. (Eelmisel aastal lahendati samas osakonnas 1068 asja, nende hulgas 63 perekonnanime muutmise asja.)

Kriminaalosalosakonnas 3 kohtunikuga lahendati 870 asja, nende hulgas 12 sõjaringkonnakohtu otsuste peale esitatud kaebust (Järg lk. 280.)

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Jaoskonna nimetus.	Õigsustamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. aastal										
		Nõudeasju					Toimetatavaid hoitu korras	Toimetatavaid sünd- täite korras aktiide järgi	Töestuste kindlustamine	Nõuete eelkindlus- tamine	Muud	Kõik kokku
		Idikandud või kaotata- tud omamandusõiguse jaluleseadmine	Kohustused, üks- kõik mis poliitistest tekkimud	Muud	Kokku							
Tallinna 1. jaosk. rhk.	78	—	451	70	521	108	660	5	4	22	1320	
" 2. " "	20	112	753	88	953	35	1295	3	27	51	2367	
" 3. " "	64	41	696	9	746	23	459	3	6	129	1366	
" 4. " "	203	—	1012	78	1090	65	761	3	9	30	1958	
" 5. " "	129	—	919	59	978	50	801	—	3	55	1887	
" 6. " "	68	—	786	117	903	44	799	—	15	84	1845	
" 7. " "	16	—	1001	62	1063	35	1029	1	17	5	2150	
" 8. " "	37	—	—	309	309	18	111	4	8	23	473	
" 9. " "	103	54	1098	46	1198	26	775	3	12	131	2145	
" 10. " "	17	2	363	116	481	54	341	2	5	28	911	
Keila " "	116	3	325	68	396	99	109	—	—	3	607	
Raasiku " "	189	4	437	40	481	157	310	—	4	35	987	
Rapla " "	201	4	678	58	740	152	423	3	24	166	1508	
Haapsalu " "	363	5	502	84	591	103	386	—	9	—	1089	
Lihula " "	37	76	444	77	597	191	337	—	11	10	1146	
Hiumaa " "	81	5	132	29	166	84	57	3	6	1	317	
Saaremaa 1. " "	113	6	421	6	433	119	263	5	4	25	554	
" 2. " "	233	12	431	37	530	145	182	1	5	48	911	
Kokku	2065	324	10499	1353	12176	1511	9103	36	169	346	23341	

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Tartu 1. jaosk. rhk.	43	—	1224	75	1299	34	2173	3	11	70	3590
" 2. " "	48	—	423	20	443	17	1830	2	21	101	2414
" 3. " "	36	1	618	60	679	59	1426	4	5	75	2248
" 4. " "	74	2	560	62	624	47	1150	2	8	113	1944
" 5. " "	246	6	726	56	788	76	929	2	15	37	1847
" 6. " "	314	1	534	4	539	72	784	—	2	53	1450
Valga 1. " "	89	—	655	38	693	56	1513	—	5	76	2343
" 2. " "	514	1	764	27	792	101	685	—	54	124	1756
Võru 1. " "	427	42	744	260	1046	101	1839	—	16	160	3162
" 2. " "	659	3	856	114	973	134	1020	—	6	117	2250
Petseri 1. " "	85	4	503	—	507	34	1687	2	2	90	2322
" 2. " "	185	15	434	106	605	86	858	7	2	—	1558
Elva " "	253	—	892	3	895	71	375	—	11	103	1455
Otepää " "	297	4	638	101	793	92	521	1	12	—	1419
Jõgeva " "	114	70	697	93	860	102	511	—	6	6	1485
Rahumäe " "	134	9	667	98	774	141	447	—	6	69	1437
Mustvee " "	474	1	592	97	690	132	667	1	4	—	1494
Kokku	3992	159	11627	1214	13000	1355	13415	24	186	1194	34174

juures Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

Kokku oli asju 1930. a.	Otsustatud 1930. a.				Otsustamata 1931. a.	Asjade arv, milles on järgnenud kaebused			Administratiiv-asjad					
	Otsustatud sisuliselt	Toimetus lõpetatud	Seisuga pandud	K o k k u		Apellatsioon-	Kassatsioon-	Erakaebused	Otsustamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. a.	Kokku 1930. a.	Otsustatud	Blasi kaevatud	Otsustamata 1931. a.
1398	1179	106	27	1312	86	64	—	18	—	—	—	—	—	—
2387	2131	183	37	2351	36	63	—	20	—	—	—	—	—	—
1430	1171	132	52	1355	75	100	—	22	—	3	3	3	—	—
2161	664	1106	78	1848	313	120	—	12	—	3	3	3	—	—
2016	1037	854	55	1946	70	90	—	9	—	—	—	—	—	—
1913	1717	106	37	1930	53	104	—	18	—	—	—	—	—	—
2166	2043	77	25	2145	21	119	—	23	—	—	—	—	—	—
510	432	40	1	473	37	23	—	2	—	—	—	—	—	—
2248	1925	134	87	2146	102	92	—	15	1	—	1	1	—	—
928	645	225	28	898	30	39	—	3	—	17	17	17	2	—
723	616	—	9	625	98	66	—	15	—	31	31	23	2	8
1176	875	50	59	984	192	60	—	10	13	44	57	56	4	1
1709	1421	95	24	1540	169	166	—	19	8	23	31	30	3	1
1452	1073	139	41	1253	199	73	—	7	5	12	17	16	6	1
1183	855	185	94	1134	49	43	—	6	2	19	21	20	3	1
398	290	13	11	314	84	25	—	9	—	7	7	7	1	—
967	634	86	54	824	143	24	—	1	—	17	17	14	—	3
1144	869	53	40	962	182	43	—	7	2	29	31	23	2	8
25909	19627	3584	759	23970	1939	1319	—	219	31	205	236	213	23	23

juures Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

3633	3131	365	92	3588	45	42	—	9	—	2	2	2	—	—
2462	2243	175	15	2433	29	73	—	21	—	1	1	1	—	—
2284	2123	115	26	2264	20	98	—	15	—	—	—	—	—	—
2018	1700	226	23	1949	69	91	—	13	1	10	11	11	2	—
2093	1637	163	41	1841	252	140	—	27	—	37	37	34	3	3
1764	1181	133	35	1349	415	52	—	18	4	26	30	26	6	4
2432	2047	275	55	2377	55	82	—	3	2	10	12	10	4	2
2270	1773	392	39	2204	66	137	—	30	13	38	51	50	6	1
3539	2582	540	65	3187	402	78	—	9	8	30	38	28	1	10
2909	1581	354	37	1972	937	94	—	12	18	32	50	31	1	19
2407	1998	189	28	2215	192	51	—	5	—	9	9	8	1	1
1743	1295	197	33	1525	218	67	—	15	1	14	15	10	1	5
1708	1232	210	36	1478	230	116	—	21	6	29	35	35	4	—
1716	1046	262	38	1346	370	73	—	13	9	44	53	48	10	5
1599	1201	251	51	1503	96	64	—	15	1	27	28	28	3	—
1571	1045	363	49	1457	114	102	—	14	—	18	18	18	2	—
1968	1216	156	24	1396	572	58	—	5	1	35	36	29	5	7
38166	29031	4366	657	34034	4082	1418	—	245	64	362	426	369	49	57

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Jaoskonna nimetus.	Otsustamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. aastal										
		Nõudeasju					Toimetatavaid hoiu korras	Toimetatavaid sund- tätte korras aktide järgi	Tõestuste kindlus- tamine	Nõuete eelkindlus- tamine	Muid	Kõiki kokku
		Rikutud või kaota- tud omaandusõiguse jaluleaadmine	Kohustised, üks- kõik mis põhjus- test tekkinud	Muid	Kokku							
Rakvere 1. jaosk. rhk.	83	1	790	27	818	57	1373	2	47	50	2347	
" 2. " "	166	3	472	37	512	93	281	—	17	44	947	
Tapa " " "	66	17	45	557	619	68	502	—	9	—	1188	
Välke-Maarja " " "	89	2	632	12	646	70	385	—	8	111	1220	
Järva-Jaani " " "	187	62	499	55	616	79	813	—	10	82	1600	
Paide " " "	176	3	462	25	490	64	858	1	36	124	1573	
Jõhvi " " "	121	—	65	430	495	85	480	—	4	85	1149	
Lüganuse " " "	88	5	502	29	536	74	209	1	4	—	824	
Narva 1. " " "	232	1	578	36	615	72	690	1	9	108	1495	
" 2. " " "	178	1	429	63	493	53	510	—	10	—	1066	
Kokku	1389	95	4474	1271	5840	715	6101	5	154	604	13419	

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Viljandi 1. jaosk. rhk.	49	—	570	30	600	46	2221	1	37	95	3000
" 2. " "	96	—	930	28	958	104	661	—	87	47	1857
Suure-Jaani " " "	93	23	261	122	406	52	243	—	16	40	757
Põltsamaa " " "	46	52	533	93	683	62	697	—	33	54	1529
Pärnu 1. " " "	89	—	584	63	647	81	589	2	9	25	1353
" 2. " " "	73	60	654	—	714	135	934	—	33	74	1890
" 3. " " "	237	6	586	56	648	110	764	—	17	—	1539
Mõisaküla " " "	62	2	528	77	607	77	732	—	43	66	1525
Kokku	745	143	4646	474	5263	667	6841	3	275	401	13450

(eelm. a. 1114 asja, nende hulgas 25 sõjaringkonnakohtu otsuste peale esitatud kaebust).

Administratiivosakonnas 6 kohtunikuga lahendati 1337 asja (eelm. a. 1135).

Peale selle lahendati üldkogu ja osakondade korraldavatel koosolekutel üldse kokku 3665 küsimust.

Kohtupalatis on asju lahendatud 1349, nendest kriminaal-osakonnas 5 kohtunikuga 539 ja tsiviilosakonnas 8 kohtunikuga 810 asja (eelm. a. 13 kohtunikuga kokku 1435 asja), nii et keskmiselt ühe kohtuniku kohta langeb 103 asja (eelm. a. 110 asja).

juures Rakvere-Paide Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

Kokku oli asju 1930. a.	Otsustatud 1930. a.				Otsustamata 1931. a.	Asjade arv, milles on järgnenud kaebused			Administratiiv-asjad					
	Otsustatud sisuliselt	Toimetus lõpetatud	Seisma pandud	K o k k u		Apellatsioon-	Kassatsioon-	Erakaebused	Otsustamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. a.	Kokku 1930. a.	Otsustatud	Edasi kaevatud	Otsustamata 1931. a.
2433	2149	182	20	2351	82	56	—	9	—	5	5	3	—	2
1113	782	110	41	933	180	75	—	4	2	10	12	12	1	—
1264	1018	164	18	1200	64	62	—	15	—	6	6	6	2	—
1309	859	282	34	1175	134	57	—	11	—	12	12	11	2	1
1787	1415	234	46	1695	92	95	—	18	2	15	17	16	4	1
1749	1427	208	19	1654	95	54	—	11	—	10	10	9	—	1
1270	933	242	24	1199	71	52	—	13	3	11	14	14	3	—
912	578	107	102	787	125	21	—	4	1	10	11	8	1	3
1727	1187	300	44	1531	196	32	—	8	—	15	15	9	—	6
1244	941	152	27	1120	124	71	—	20	—	5	5	4	—	1
14808	11289	1981	375	13645	1163	575	—	113	8	99	107	92	13	15

juures Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

3049	2775	199	28	3002	47	70	—	28	—	4	4	4	1	—
1953	1600	144	97	1841	112	123	—	34	1	42	43	41	8	2
850	680	99	23	802	48	75	—	10	1	12	13	13	4	—
1575	1451	47	21	1519	56	93	—	5	—	10	10	10	6	—
1442	1208	137	11	1356	86	77	—	12	—	2	2	2	—	—
1963	1592	224	31	1847	116	142	—	17	—	35	35	34	6	1
1776	1598	9	18	1625	151	122	—	24	6	28	34	34	5	—
1587	1437	92	18	1547	40	103	—	17	1	33	34	31	8	3
14195	12341	951	247	13539	656	805	—	147	9	166	175	169	38	6

Rahukogudes oli toimetada, kui kõik esimese ja teise astme asjad kokku võtta, 32 563 asja (eelm. a. 30 669 asja). Neist lahendati 23 186 asja ja jäi lahendamata 9377 asja. (Eelmisel aastal lahendati 22 786 ja jäi lahendamata 7883 asja.)

Rahukogudes I astme kohtutena oli toimetusel 17 924 asja, neist lahendati 13 267, nimelt 7271 tsiviil- (nende hulgas 1877 sundtäite- ja 2126 hoiuasja), 466 administratiiv- ja 5530 kriminaal-asja (nende hulgas 3183 KKS § 277 jt. põhjal lõpetamiseks esitatud asja).

(Järg lk. 284.)

Aruanne kriminaal-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Jaoskonna nimetus.	Otsustamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. a.	Kokku asju 1930. a.	Otsustatud 1930. aastal							Otsustamata 1931. a.
				Sisuliselt			Lõpetatud	Allvuse järgi edasi antud	Seisma pandud	K o k k u	
				Lõplikult	Mittelplikult	Kohtu käsk-otsusega					
Tallinna 1. jaosk. rhk.	4	1132	1136	18	414	434	214	21	17	1118	18
" 2. " "	13	2239	2252	3	539	1157	306	118	84	2237	15
" 3. " "	46	1490	1536	32	455	673	255	13	31	1462	74
" 4. " "	124	2089	2213	53	576	965	229	18	125	1966	247
" 5. " "	68	1412	1450	148	373	565	233	5	63	1437	43
" 6. " "	73	2588	2661	33	645	1442	434	5	53	2612	49
" 7. " "	—	2273	2273	14	421	1353	333	75	27	2273	—
" 8. " "	48	2026	2074	8	595	1088	233	30	19	1973	101
" 9. " "	94	1630	1724	72	463	646	373	53	69	1676	48
" 10. " "	19	1495	1514	61	324	595	432	27	41	1480	34
Keila	75	1134	1209	47	668	203	199	17	21	1155	54
Raasiku	196	1660	1856	68	675	385	216	5	100	1449	407
Rapla	86	1552	1638	11	689	376	319	12	56	1463	175
Haapsalu	269	1335	1604	88	631	453	277	17	23	1489	115
Lihula	58	1055	1113	60	424	248	231	45	11	1069	44
Hiumaa	91	484	575	46	292	62	123	7	6	536	39
Saaremaa 1. " "	14	906	920	5	281	383	216	2	8	895	25
" 2. " "	149	884	1033	84	392	286	190	6	23	981	52
Kokku	1427	27384	28811	851	8857	11344	4966	476	777	27271	1540

Aruanne kriminaal-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Tartu 1. jaosk. rhk.	29	1618	1647	28	278	890	338	22	16	1622	25
" 2. " "	112	1794	1906	43	484	896	309	9	22	1754	152
" 3. " "	19	2075	2094	47	616	871	523	9	19	2085	9
" 4. " "	31	1405	1436	28	329	600	448	3	6	1414	22
" 5. " "	117	1043	1160	125	351	250	269	15	9	1049	111
" 6. " "	225	892	1117	17	228	166	330	7	14	762	355
Valga 1. " "	55	1391	1446	23	336	654	387	3	9	1412	34
" 2. " "	554	1459	2013	138	643	463	730	9	20	2003	10
Võru 1. " "	113	1416	1529	115	410	403	465	12	48	1453	76
" 2. " "	660	1488	2148	44	528	412	522	13	13	1532	616
Petseri 1. " "	42	1719	1761	46	373	625	467	3	9	1523	235
" 2. " "	45	1601	1646	130	400	562	420	4	7	1523	123
Elva	167	958	1125	39	664	104	205	8	7	1027	98
Otepää	307	790	1097	3	364	150	349	4	16	886	211
Jõgeva	50	915	965	43	307	435	139	3	18	945	20
Rahumäe	46	885	931	68	306	131	380	3	4	892	39
Mustvee	622	1691	2313	41	552	446	339	53	—	1431	882
Kokku	3194	23140	26334	978	7169	8088	6661	180	237	23313	3021

juures Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

Asjade arv, milles on järgnenud kaebused			Otsustatud asjade vältas toimetus				Kohtualuste arv								
Apellatsioon-	Kassatsioon-	Erakaebused	3 kuuni	6 kuuni	1 aastani	üle 1 aasta	Kelle kohta kohtuotsused on seadusejõusse astunud			Kokku kohtualuseid	Süüdimõistetutele on karistatud			Süüdimõistetute koguarvust oli allaalised 10—17 a. vanaduses	
							Süüdi mõistetud	Õigeks mõistetud	Kohta all vabastatud leppimise teel ja muudel põhjustel		Vangistusega	Arestiga	Muu muhtlusega		
71	2	2	1080	26	4	8	758	104	82	944	105	41	609	27	
84	2	8	2228	6	1	2	1750	122	469	2341	112	58	1580	8	
101	—	2	1415	23	19	5	1014	175	54	1243	120	34	860	24	
103	1	3	1932	34	—	—	1345	160	157	1662	89	47	1209	31	
86	3	2	1437	—	—	—	676	233	83	992	120	36	520	14	
151	7	3	2573	32	5	2	1542	194	94	1830	96	37	1409	9	
86	9	3	2273	—	—	—	1582	147	86	1815	101	36	1445	27	
87	1	—	1326	632	11	4	1503	123	104	1730	110	51	1342	5	
95	6	6	1626	46	4	—	1284	249	149	1682	192	75	1017	57	
79	9	7	1465	15	—	—	867	205	45	1120	106	29	732	15	
121	2	6	1155	—	—	—	692	313	234	1239	89	56	547	33	
147	3	4	1193	193	58	5	771	190	280	1241	90	49	632	12	
112	2	1	1365	97	1	—	712	266	296	1214	32	69	611	13	
87	14	2	1195	210	63	21	1345	260	199	1804	114	210	1021	52	
49	1	4	988	68	11	2	538	176	250	964	64	33	441	25	
35	2	—	488	34	11	3	293	107	60	460	21	13	259	7	
32	1	5	876	12	3	4	696	67	29	792	78	68	550	31	
65	1	1	950	27	3	1	668	151	83	902	93	82	493	39	
1621	66	59	25565	1455	194	57	18036	3185	2754	23975	1735	1024	15277	429	

juures Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

42	2	1	1561	42	15	4	1119	209	55	1383	91	53	975	26
118	9	3	1594	155	5	—	1221	172	73	1466	152	105	964	29
114	3	1	2061	12	7	5	1202	291	51	1544	161	32	1009	22
77	4	3	1362	39	10	3	845	164	78	1087	74	39	732	18
121	10	5	811	197	36	5	468	202	180	859	52	72	344	8
49	1	—	580	107	62	13	387	111	229	727	56	327	4	14
77	—	1	1374	28	7	3	870	136	143	1149	40	34	796	21
123	7	7	1194	176	514	119	1221	412	437	2070	214	94	913	11
62	4	—	1033	410	10	—	941	249	291	1481	141	190	610	12
100	2	1	741	133	406	252	861	448	259	1568	114	105	642	12
49	2	5	1447	64	9	3	1011	306	265	1582	76	99	836	20
44	—	6	1221	302	—	—	1142	246	12	1400	67	339	736	22
130	1	1	971	47	9	—	578	234	127	939	95	99	384	6
92	1	4	453	206	173	54	313	235	183	731	49	259	5	6
86	2	3	838	76	27	4	577	205	193	980	80	61	436	19
61	2	3	867	19	6	—	454	214	220	888	63	36	355	4
140	4	6	884	316	159	72	809	114	19	942	53	129	627	11
1490	54	50	18992	2329	1455	537	14019	3948	2829	20796	1578	2073	10368	261

Aruanne kriminaal-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Jaoskonna nimetus.	Otsustamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. a.	Kokku asju 1930. a.	Otsustatud 1930. aastal							Otsustamata 1931. a.
				Sisuliselt			Lõpetatud	Alluvuse järgi edasi antud	Seisma pandud	K o k k u	
				Lõplikult	Mittelõplikult	Kohtu käsk-otsusoga					
Rakvere 1. jaosk. rhk.	67	1538	1605	37	485	518	485	15	19	1559	46
" 2. " "	133	1302	1435	12	489	384	342	7	14	1248	187
Tapa " " "	58	1437	1545	26	873	197	322	45	17	1480	65
Väike-Maarja " " "	31	873	904	44	341	191	277	5	11	869	35
Järva-Jaani " " "	156	1162	1318	15	465	315	409	15	22	1241	77
Paide " " "	39	1435	1474	79	321	565	452	14	19	1450	24
Jõhvi " " "	85	1542	1627	18	448	536	562	34	18	1616	11
Lüganuse " " "	76	938	1014	57	254	302	275	1	75	964	50
Narva 1. " " "	239	2066	2305	64	784	930	323	1	43	2145	160
" 2. " " "	218	1558	1776	161	503	704	296	6	32	1702	74
Kokku	1102	13901	15003	513	4963	4642	3743	143	270	14274	729

Aruanne kriminaal-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Viljandi 1. jaosk. rhk.	33	1780	1813	103	432	835	386	5	35	1796	17
" 2. " "	20	1053	1073	52	379	239	351	10	5	1036	37
Suure-Jaani " " "	33	634	667	30	252	142	204	15	11	654	13
Põltsamaa " " "	14	901	915	28	327	341	167	6	25	894	21
Pärnu 1. " " "	218	1700	1918	73	411	753	475	13	15	1740	178
" 2. " " "	39	1365	1404	82	687	372	178	14	15	1348	56
" 3. " " "	121	1028	1149	—	584	154	312	6	3	1059	90
Mõisaküla " " "	18	1168	1186	68	374	378	294	57	11	1182	4
Kokku	496	9629	10125	436	3446	3214	2367	126	120	9709	416

Rahukogudes II astme kohtutena oli toimetusel 14 639 asja, nende hulgas aruandeaastal tulnud 11 587 asja; neist on lahendatud 9919 asja (67,76%) ja jäi lahendamata 4720 asja (32,24%).

Rahukogude koosseisu kuuluva 53 kohtuniku peale jaotatult tuleb läbistikku iga kohtuniku kohta 437 lahendatud asja, nimelt 115 raskemat liiki tsiviil-, kriminaal- ja administratiivasja, 135 kergemat liiki asja, millisteks käesolevas aruandes peetakse sundtäite- ning hoiuasjad ja lõpetamiseks ning eriküsimuste lahendamiseks esitatud kriminaalasjad, ja peale selle veel 187 teise astme kriminaal- ning tsiviilasja.

juures Rakvere-Paide Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

Asjade arv, milles on järgnenud kaebused			Otsustatud asjades vältas toimetus				K o h t u a l u s t e a r v								
Apellatsioon-	Kassatsioon-	Erakaebused	3 kuuni	6 kuuni	1 aastani	üle 1 aasta	Kelle kohta kohtuotsused on seadusejõusse astunud			Kokku kohtuotsuseid	Süüdimõistetutest on karistatud			Süüdimõistetute kokkuarvust oli allaalasi 10—17 a. vanaduses	
							Süüdi mõistetud	Õigeks mõistetud	Kohtu alt vabastatud leppimise tõttu ja muudel põhjustel		Vangistusega	Arestiga	Muu nuhtlusega		
104	1	2	1503	39	15	2	1086	53	67	1206	120	109	857	15	
74	1	4	691	539	16	2	648	176	103	927	72	68	508	13	
136	2	2	1250	221	6	3	936	278	126	1340	103	71	762	19	
96	1	5	744	87	31	7	545	104	236	885	103	91	351	9	
88	2	1	1052	152	23	9	662	207	8	877	142	43	477	18	
50	6	1	1326	86	33	5	999	75	48	1122	113	52	834	16	
109	3	1	1414	160	36	6	1003	117	164	1284	110	57	836	5	
41	—	—	496	407	52	9	593	251	257	1101	62	51	480	4	
82	2	2	2046	62	37	—	1762	193	244	2199	162	151	1449	24	
57	4	5	1682	20	—	—	1140	196	158	1494	109	58	973	29	
837	22	23	12204	1773	254	43	9374	1650	1411	12435	1096	751	7527	152	

juures Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

98	4	3	1768	20	8	—	1165	285	195	1645	50	34	1081	26
89	2	7	955	72	3	6	454	227	222	903	34	21	399	29
54	2	1	630	23	1	—	351	171	100	622	60	53	238	17
67	—	—	885	9	—	—	562	144	196	902	75	48	439	14
95	—	4	1486	188	66	—	1035	233	346	1614	116	912	7	7
151	3	—	1221	96	25	6	658	386	231	1275	62	55	541	16
153	5	—	989	57	9	4	674	282	10	966	103	52	519	8
78	2	8	1176	5	1	—	696	213	7	916	87	19	590	23
785	18	23	9110	470	113	16	5595	1941	1307	8843	587	1194	3314	140

Üldiselt on lahendatud: Tallinna-Haapsalu Rahukogus 19 kohtunikuga 8059 asja, nii et keskmiselt tuleks iga kohtuniku kohta 424 asja; Tartu-Võru Rahukogus 16 kohtunikuga 7260 asja ehk igal kohtunikul 454 asja; Rakvere-Paide Rahukogus 10 kohtunikuga 4134 asja ehk igal kohtunikul 413 asja ja Viljandi-Pärnu Rahukogus 8 kohtunikuga 3733 asja ehk igal kohtunikul 466 asja.

Tegelikult on Tallinna-Haapsalu Rahukogu tsiviilosakonna I astmes, kus töötas 7 kohtunikku, lahendatud 2914 asja, neist kergemat liiki (sundtäite- ja hoiu-) asju 1613; nii tuleb iga kohtuniku kohta 416 asja; sama rahukogu kriminaalosakonna I astmes 6 kohtunikuga

Aruanne uurimistoimetuste arvu kohta Tallinna.

Jaoskonna nimetus.	Lõpetamata 1930. aastaks				Juurde tulnud 1930. aastal						Uurimistoimetused vältasid				
	Toimetusi Nendes vastutusele võetuid	Nendes toime- tustes vastutu- sele võetutest oli vahel all			Toimetusi Nendes vastutusele võetuid	Nende hulgas alaealisi 17 aastani	Nendes toime- tustes vastutu- sele võetutest oli vahel all		Kokku toimetusi 1930. aastal	1 kuuni	3 kuuni	6 kuuni	1 aastani	üle 1 aasta	
		mehi	naisi	mehi			naisi								
Tähtsam. asjade I. jsk.	23	7	2	—	35	53	—	24	14	58	8	10	9	14	17
„ „ II. „	—	—	—	—	2	3	—	—	—	2	—	1	—	1	—
„ „ III. „	18	56	1	—	5	57	—	8	—	23	2	—	—	1	2
Tallinna I. jsk.	96	20	2	2	184	77	1	30	2	280	48	37	31	92	72
„ II. „	52	6	6	—	214	158	4	91	3	266	110	81	41	28	6
„ III. „	46	32	4	2	181	175	3	70	25	227	63	67	42	37	18
„ IV. „	70	9	7	—	215	123	1	61	3	285	47	79	67	82	10
„ V. „	35	20	3	—	203	135	1	63	3	238	35	117	55	23	8
Harjumaa I. jsk.	175	42	13	1	192	107	6	49	2	367	39	61	52	150	65
„ II. „	44	19	11	1	240	116	4	38	2	284	65	87	54	65	13
Hiumaa „	14	8	—	—	57	37	—	20	1	71	28	25	11	5	2
Haapsalu „	83	47	12	7	288	95	7	41	3	371	83	125	70	74	19
Saaremaa I. „	271	18	8	—	86	225	3	93	1	357	45	28	12	191	81
„ II. „	18	1	—	—	92	51	7	17	5	110	19	58	22	11	—
Kokku	945	285	74	13	1994	1412	37	605	64	2939	592	776	467	775	329

9

Aruanne uurimistoimetuste arvu kohta Tartu.

Tähtsam. asjade jsk.	6	—	—	—	12	11	—	7	1	18	2	1	4	9	2
Tartu I. jsk.	35	14	8	1	295	177	—	93	8	330	144	128	42	11	5
„ II. „	42	8	6	—	323	207	2	96	6	365	99	204	54	8	—
„ IV. „	38	9	2	—	277	123	1	39	2	315	153	139	20	2	1
„ V. „	51	7	6	—	254	146	3	51	5	305	84	131	68	20	2
Valga „	73	12	8	1	258	77	1	44	8	331	50	103	93	70	15
Võru I. „	17	3	1	2	168	37	1	14	2	185	80	86	18	1	—
„ II. „	18	—	—	—	160	69	1	27	1	178	77	92	8	1	—
Petseri I. „	26	3	—	—	181	107	4	19	2	207	67	93	36	7	4
„ II. „	17	4	2	—	148	68	5	27	—	165	55	75	16	11	8
Kokku	323	60	33	4	2076	1022	18	417	35	2899	811	1052	359	140	37

on lahendatud 1874 asja, nende hulgas kergemat liiki (KKS § 277 jt.) asju 996 ehk iga kohtuniku kohta 312 asja. Tsiviilosakonna II astmes 3 kohtunikuga ühe rahukohtuniku kui kaasistuja osavõtul on lahendatud 1566 asja, s. o. iga kohtuniku kohta 522 asja, ja kriminaal-osakonna II astmes 3 kohtunikuga ühe rahukohtuniku osavõtul 1705 asja ehk iga kohtuniku kohta 568 asja.

Aruanne uurimistoimetuste arvu kohta Rakvere.

Jaoskonna nimetus.	Lõpetamata 1930. aastaks				Juurde tulnud 1930. aastal					Kokku toimetusi 1930. aastal	Uurimistoimetused vältasid				
	Toimetusi	Nendes vastutusele võetuid		Nendes toimetustes vastutusele võetutest oli vahi all	Toimetusi	Nendes vastutusele võetuid		Nende hulgas alaealisi 17 aastani	Nendes toimetustes vastutusele võetutest oli vahi all		1 kuuni	3 kuuni	6 kuuni	1 aastani	üle 1 aasta
		meeli	naisi			meeli	naisi								
Rakvere jaosk.	86	8	8	—	213	162	5	71	7	299	94	109	37	40	19
Tapa "	42	12	8	—	250	186	7	68	11	292	102	130	40	18	2
Paide "	43	9	4	2	237	120	3	34	5	280	144	90	21	9	16
Jõhvi "	100	10	9	—	204	97	6	36	4	304	71	69	47	72	45
Narva "	108	35	5	—	179	123	6	47	8	287	76	61	40	57	53
Tähtsam. asjade jaosk.	—	—	—	—	23	15	—	1	—	28	10	4	9	5	—
Kokku	379	74	34	2	1111	703	27	257	35	1490	497	463	194	201	135

Aruanne uurimistoimetuste arvu kohta Viljandi.

Viljandi I. jaosk.	81	34	9	—	362	275	2	220	55	443	182	156	79	22	4
" II. "	45	23	8	5	234	140	5	38	3	279	84	104	48	33	10
Pärnu I. "	74	18	8	—	265	116	—	56	5	339	71	117	62	69	20
" II. "	32	12	1	2	175	98	2	31	3	297	57	92	39	16	3
Kokku	232	87	26	7	1036	629	9	345	66	1268	394	469	223	140	37

asju 1804, seal hulgas kergemat liiki (KKS § 277 jt.) asju 1073, ja II astme kriminaalasju 1322, nii tuleb iga kohtuniku kohta 521 asja.

Rakvere-Paide Rahukogus on lahendatud: tsiviilosakonna I astmes 3 kohtunikuga 1214 asja, seal hulgas kergemat liiki (sundtäite- ja hoiu-) asju 655 ehk iga kohtuniku kohta keskmiselt 404 asja; kriminaalosakonna I astmes 3 kohtunikuga 1079 asja, seal hulgas kergemat liiki (KKS § 277 jt.) asju 621 ehk iga kohtuniku kohta 359 asja. Sama rahukogu II astmes 4 kohtunikuga, ühe kaasistuja rahukohtuniku osavõtul, on lahendatud tsiviilasju 876 ja kriminaalasju 965, s. o. iga kohtuniku kohta 460 asja.

Viljandi-Pärnu Rahukogus on lahendatud: tsiviilosakonnas 4 kohtunikuga I astme asju 1254, seal hulgas kergemat liiki (sundtäite- ja hoiu-) asju 660, ja II astme asju 1014, nii tuleb iga kohtuniku kohta 567 asja; kriminaalosakonnas 4 kohtunikuga I astme kriminaalasju 773, seal hulgas kergemat liiki (KKS § 277 jt.) asju 493, ja II astme kriminaalasju 692, s. o. iga kohtuniku kohta 366 asja.

Paide Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

Lõpetatud ja kuuluvuse järgi ära saadetud			Lõpetamiseks saadetud toimetuste arv		Lõpetamata 1931. aastaks				Uurimistoimetustes tarvitusele võetud takistusabinõud									
Prokuröride	Rahukohtunikele	Teistele asutistele	Lõpetamiseks saadetud toimetuste arv	Täiendamiseks tagasi saadetud toimetuste arv	Toimetusi	Neudes vastutusele võetud			Isikute arv	Käimeeste vastutusele andmine	Neude poolt esitatud vastutuse rahsumma suurtes kroonides	Kautsjoni võtmine	Kautsjonite summa	Kotlone arest	Vangistus	Vanemate valve	Otsitavaid	
						mehi	naisi	oli vahi all										Isikute arv
229	1	27	115	19	42	6	4	—	24	51	5	10 000.—	—	—	—	78	1	3
239	9	13	112	31	31	10	2	—	39	61	2	—	6	1 050.—	—	57	3	—
180	6	3	88	27	91	12	5	1	15	37	2	550.—	3	4 100.—	—	51	—	—
192	16	14	89	9	82	3	3	—	19	62	3	21 080.—	—	—	—	54	—	1
204	11	23	93	10	49	8	1	—	31	58	4	2 590.—	—	—	—	60	5	—
27	—	—	12	4	1	—	—	—	17	5	—	—	1	50.—	—	3	—	—
1071	43	80	509	100	296	39	15	1	148	274	16	34 220.—	15	5 200.—	—	333	9	4

Pärnu Rahukogu ringkonnas 1930. aastal.

369	13	12	181	44	49	9	7	2	31	91	—	—	12	2 470.—	—	134	—	8
220	8	8	102	17	43	8	1	—	26	58	—	—	3	1 250.—	—	31	—	—
231	13	6	139	15	89	9	4	—	20	29	3	8 500.—	3	704.92	—	61	—	—
163	8	6	91	14	30	8	1	1	24	40	3	3 839.10	4	5 250.—	—	37	2	—
983	42	32	513	90	211	34	13	3	101	218	6	12 339.10	22	9 674.92	—	263	2	8

Kohtu-uurimistoimetusi oli 1930. a. 8096 (eelm. a. 7448), neist viidi lõpule 6440 (eelm. a. 5569), mis iga üksiku kohtu-uurija kohta teeb läbistikku 189 asja (eelm. a. 169). Kui nende hulgast eraldada 5 tähtsamate asjade kohtu-uurija poolt sooritatud 78 toimetusi, siis tuleb iga jaoskonna kohtu-uurija kohta 219 lõpetatud asja aastas ehk umbes 18 asja kuus (eelm. a. 185, resp. 15 asja).

Lõpetamata jäi eeluurimistoimetusi 1656 (eelm. a. 1879).

Kõige suurem hulk lõpetatud uurimisi oli Viljandi 1 jsk., nimelt 394 asja (eelm. a. 305 asja), siis Tartu 2. jsk. — 323 asja (eelm. a. 276 asja) ja Saaremaa 1. jsk. — 320 asja (eelm. a. 92 asja).

Rahukohtunikkude toimetuste arv on eelmise aasta 156 657-lt kasvanud 174 295-le; neist on aasta jooksul lahendatud 160 648 asja, nimelt 74 567 kriminaal-, 85 238 tsiviil- ja 843 administratiivasja, mis läbisegi ühe kohtuniku kohta välja teeb 3031 asja (eelm. a. üldiselt 142 132 asja ehk igal kohtunikul keskmiselt 2682 asja). Aasta lõpul oli lahendamata 13 647 asja, nende hulgas 5706 kriminaal-

Sõjaringkonnakohtu 1930. a. tegevuse aruanne.

Lõpetamata 1930. a.	Juurde tulnud 1930. a.			Kokku oli asju 1930. a.	Aasta jooksul läbi arutatud	Etasi saadetud teistele asutistele	Kokku oli lõpetatud aruandeaastal	Lõpetamata 1931. a.	Kassatsiooni kaebuste arv	Kohtuistungite arv	Korraldavate koostulekute arv	Korraldavatel koostulekutel arutatud küsimuste arv
	Sõjaprokuröörilt	Riigemeni-kohtulelt	Kokku juurde tulnud asju 1930. a.									
11	134	6	140	151	121	2	123	28	9	65	114	575

7840 tsiviil- ja 101 administratiivasja ehk jaoskonna kohta läbistikku 257 asja (eelm. a. 274 asja). Kõige suurem läbivaadatud asjade arv oli Tartu 1. jaoskonnas, nimeit 5212 asja (eelm. a. 4736 asja), selle järel Viljandi 1. jsk. — 4802 asja (eelm. a. 5456 asja) ja järgmisena Võru 1. jaoskonnas 4668 asja (eelm. a. 4552 asja). Kõige vähem osutub lahendatud asju Hiiumaa jaoskonnas, kus oli lahendatud 857 asja (eelm. a. 729 asja), edasi Suure-Jaani jaoskond 1469 asjaga (eelm. a. 1378 asja) ja järgmisena Saaremaa 1. jaoskond 1733 asjaga (eelm. a. 1491 asja).

Keskmiselt lahendati iga rahukohtuniku poolt Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonnas 2858 asja (eelm. a. 2514 asja), Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas 3398 asja (eelm. a. 3092 asja), Rakvere-Paide Rahukogu ringkonnas 2801 asja (eelm. a. 2301 asja) ja Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonnas 2927 asja (eelm. a. 2666 asja).

Peale otsese töö jaoskondades võtsid rahukohtunikud osa rahukogu istungitest teise astme asjus ilma asja ettekande kohustiseta.

Kohtute tegevust aitavad iseloomustada järgmised arvud:

Kohtupalatis 1930. a. jooksul lõpetatud asjade üldarvule 1349 võib vastu seada samal aastal Riigikohtule tulnud 432 kaebust Kohtupalati otsuste ja määruste peale, mis esimesest arvust oleks 32,02% (eelm. a. 33,80%). Riigikohtus 1930. a. läbi vaadatud 382 Kohtupalati asjast tühistati otsuseid 78, mis välja teeb 20,42% (eelm. a. 16,89%), nimelt 245 tsiviilasjas 61 otsust ehk 24,90% (eelm. a. 15,11%), 128 kriminaalasjas 15 otsust ehk 11,72% (eelm. a. 13,33%) ja 9 üldkogu asjas 2 otsust ehk 22,22% (eelm. a. 20,83%).

Rahukogudes kui I astme kohtutes lahendatud asjade üldarvule 13 267 võib vastu seada Kohtupalatisse rahukogude otsuste peale antud edasikaebuste teel aasta jooksul tulnud uute asjade

üldarvu 1490 ja Riigikohtule antud 135 revisjonkaebust administratiiv-
asjus, üldiselt kokku 1625 asja, mis teeb üldiselt 12,25% esimesest
arvust (eelm. a. 10,86%). Kohtupalatis läbi vaadatud rahukogude
1349 otsusest tühistati 409 otsust ehk 30,32%, nimelt 810 tsiviilasjas
294 ehk 36,30% ja 539 kriminaalasjas 115 ehk 21,34%. Administratiiv-
asjus on muudetud Riigikohtu läbivaatamisel olnud rahukogude 107
otsusest 36, mis teeb 33,63% (eelm. a. 29,90%), nimelt on muudetud
Tallinna-Haapsalu Rahukogu 31 otsusest 9 ehk 29,03% (eelm. a.
35,71%), Tartu-Võru Rahukogu 32 otsusest 10 ehk 31,25% (eelm. a.
25,00%), Rakvere-Paide Rahukogu 11 otsusest 2 ehk 18,18% (eelm. a.
21,74%) ja Viljandi-Pärnu Rahukogu 33 otsusest 15 ehk 45,45%
(eelm. a. 34,62%).

Rahukogudes kui II astme kohtutes aruandeaastal
lahendatud asjade üldarvule 9919 võib vastu seada Riigikohtule samal
ajal tulnud kaebused rahukogude II astme otsuste peale üldarvus
1516 (nende seas valve korras 20 kaebust), mis teeb 15,28% esimesest
arvust (eelm. a. 15,84%). Riigikohtus aruandeaastal läbi vaadatud
1474 rahukogude II astme asjus tühistati otsuseid 329 ehk läbistikku
22,33% (eelm. a. 22,30%), nimelt 784 tsiviilasjas 200 ehk 25,51%
(eelm. a. 29,24%) ja 690 kriminaalasjas 129 ehk 18,70% (eelm. a.
16,42%).

Üksikute rahukogude suhtes oleks tähendada, et tsiviilasjus tühis-
tati Tallinna-Haapsalu Rahukogu 298 otsusest 86 ehk 28,86% (eelm. a.
39,86%), Tartu-Võru Rahukogu 198 otsusest 48 ehk 24,24% (eelm. a.
19,63%), Rakvere-Paide Rahukogu 194 otsusest 49 ehk 25,26%
(eelm. a. 16,44%) ja Viljandi-Pärnu Rahukogu 94 otsusest 17 ehk 18,09%
(eelm. a. 28,57%). Kriminaalasjus tühistati Tallinna-Haapsalu Rahukogu
291 otsusest 69 ehk 23,71% (eelm. a. 16,67%), Tartu-Võru Rahukogu
137 otsusest 25 ehk 18,25% (eelm. a. 16,87%), Rakvere-Paide Rahu-
kogu 147 otsusest 18 ehk 12,24% (eelm. a. 18,34%) ja Viljandi-Pärnu
Rahukogu 115 otsusest 17 ehk 14,78% (eelm. a. 13,45%).

Rahukohtunikkude juures aasta jooksul lahendatud asjade
üldarvule 160648 võib vastu seada rahukogudele samal aastal antud
edasikaebused üldarvus 11587, mis esimesest arvust teeb 7,21%
(eelm. a. 7,35%). Rahukogude II astmes läbi vaadatud rahukohtuniki-
kude 9919 otsusest tühistati 3461 otsust ehk 34,89%, nimelt 5235 tsi-
viilasjas 2043 otsust ehk 39,02% ja 4684 kriminaalasjas 1418 otsust
ehk 30,27%. Rahukohtunikkude otsuseid tühistati tsiviilasjus Tallinna-
Haapsalu Rahukogus 1566 otsusest 577 ehk 36,84%, Tartu-Võru Rahu-
kogus 1799 otsusest 701 ehk 39,40%, Rakvere-Paide Rahukogus
876 otsusest 362 ehk 41,32% ja Viljandi-Pärnu Rahukogus 1014 otsu-
sest 403 ehk 39,74%. Kriminaalasjus tühistati rahukohtunikkude otsu-
seid Tallinna-Haapsalu Rahukogus 1705 otsusest 546 ehk 32,02%,
Tartu-Võru Rahukogus 1322 otsusest 405 ehk 30,64%, Rakvere-Paide

Rahukogus 965 otsusest 211 ehk 21,87% ja Viljandi-Pärnu Rahukogus 692 otsusest 256 ehk 36,99%. Administratiivasjus muudeti 1930. a. Riigikohtu poolt läbi vaadatud rahukohtunikkude 145 otsusest 64 ehk 44,14% (eelm. a. 34,45%).

Sõjaringkonnakohtu tegevus, mis eelnenud üldarvustikust välja on jäetud, kujunes 1930. a. järgmiselt: kokku oli selles kohtus toimetada 151 asja (eelm. a. 155 asja), nendest on aasta jooksul lahendatud 123 asja (eelm. a. 144) ja jäi lahendamata 28 asja (eelm. a. 11). Aasta jooksul tuli Riigikohtule Sõjaringkonnakohtu otsuste peale 13 kaebust, mis 123 lahendatud asja kohta teeb 10,57% (eelm. a. 15,97%). Läbivaadatud 12 otsusest tühistas Riigikohus 1 otsuse ehk 8,33% (eelm. a. 32%).

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas Rahva tervishoiu korraldamise seaduse (RÜ 2—1928) ja RÜ 145/146—1921 avaldatud määruse nr. 305 järgi on omavalitsuste peale pandud kohustus ravida tasuta omal kulul nakkushaigeid?

Vastus: eitav.

Küsimuses tähendatud määrused korraldavad vahekorda riigi ja omavalitsuste vahel nakkushaiguste ja taudide vastu võitlemisest tekkinud kulude katmise suhtes, kusjuures on ette nähtud, millal riik tasub need kulud omavalitsustele täielikult, millal pooles osas ja millal riik kulude kandmisest üldse osa ei võta. Aluseta on arvamus, et määrusega nr. 305 on omavalitsuste peale pandud kohustus ravida tasuta omal kulul nakkushaigeid, kuna selle vastu kõneleb määruse pealkiri ja selle esimene paragrahv. Kui aga selle määruse § 3 juures olevas 2. märkuses on öeldud, et kui § 3 nimetatud haigused ilmuvad üksikute juhtudena, millel taudi iseloom puudub, jäävad kulud omavalitsuste kanda, siis tuleb sellest kõige pealt nii aru saada, et riik sel korral kulude katmisest osa ei võta. Peale selle kõneleb määruse § 3 ainult samas paragrahvis nimetatud haiguste vastu võitlemisest, aga mitte nende ravimisest. Et haiguste vastu võitlemise all ei tule mõista nende haigete ravimist, selgub Rahva tervishoiu korraldamise seaduse § 13 p. 18-st.

Seadusetekstis on tarvitatud sõnu „võitlemine“ ja „ravitsemine“. Kui määruste § 2 öeldakse, et Tervishoiu Peavalitsus tasub omavalitsustele täiel määral kulud, mis tekkinud koolera, katku, süüfilise, pidali- ja marutõbiste haigete ravimisest, samuti ka need kulud, mis tekivad raugehaigete sunduslikust ravimisest linna

ja maakonna haigemajades. määruse § 3 aga, et teiste külgehakkavate haiguste, nagu „...kõhusoetõve vastu võitlemiseks, kui nad taudina ilmuvad, annab Tervishoiu Peavalitsus omavalitsustele abi...“, siis nähtavasti seaduseandja, tarvitades esimesel juhul sõna „ravitsemine“ ja teisel juhul sõna „võitlemine“, tähendab sellega, et esimesel juhul Tervishoiu Peavalitsuse kuludest osavõtmine käib ka ravimise kohta, kuna teisel seal tähendatud juhul kuludest osavõtmine piirdub ainult nendega, mis haiguste vastu võitlemise puhul ette võetavate abinõudega ühenduses. Et seaduseandja haiguste vastu võitlemise alla ei vii haigete ravimist, võib näha Rahva tervishoiu korraldamise seaduse (RT 2—1928) § 13 p. 18, kus sõnadele „võitlus haiguste, eriti nakkushaiguste vastu“ on sulgudes selgitamiseks juurde lisatud sõnad „haiguste idude hävitamine, desinfektsioon ja desinsektsioon, kaitserõuged, isolatsioon jne“. Selle järgi, nagu määruse § 3 märkus 2 tähendatakse, et „sel korral, kui § 3 nimetatud haigused üksikute juhtudena ilmuvad, neil taudi iseloom puudub, jäävad kulud omavalitsuste kanda“, siis on selge, et siin on jutt nimelt ja ainult haiguste vastu võitlemisega seotud kuludest, mitte aga kuludest, mis haigete ravimisest tekkinud.

(RkHA t. nr. 303 I—1931.)

Kas linnavalitsuse toimetiste ja määruste peale kinnisvarade hindamise asjus võib rahukogule kaevata?

Vastus: eitav.

1917. a. Linna kinnisvarade maksu seaduse § 22 põhjal tuleb kaebused toimetiste ja määruste peale kinnisvarade hindamise asjus anda linnavolikogule, mitte aga administratiivkohtule. AKK § 5 järgi kaebused linnavalitsuste otsuste peale alluvad küll rahukogule, kuid see on üldine kord. Kui aga eriseaduses on ette nähtud eri kaebamise kord, siis tuleb selle eriseaduse alusel tekkinud vaidluste lahendamisel käia ka eri kaebamise korra järgi.

(RkHA t. nr. 372 I—1931.)

Kas riigiametnikku, kui tema ametikoht kaotatakse, võib üle viia vabateenija kohale?

Vastus: jaatav.

Riigiteenistuse seaduse § 13 järgi (RT 149—1924) viiakse riigiametnik, kelle ametikoht kaotatakse, üle uuele kohale samas ametkonnas, vaba koha puudumisel aga ametnikkude reservi. Arvamus, et uus koht peab olema ametnikukoht, on ekslik, sest Riigiteenistuse s. § 13 tekstist nähtub, et see võib olla ka vabateenija koht, kuna on öeldud, et üle viiakse uuele kohale, aga mitte uuele ametkohale. Ka nähtub Riigiteenistuse s. § 18, et reservis olevad ametnikud kaotavad § 17 ette nähtud tasusaamise õiguse, kui nemad vastu ei võta kolmandat pakutud kohta, mis teenistustasu suhtes mitte üle kahe

astme allpool ei seisa senisest kohast. Seega selgub, et ei ole vahet tehtud selles, kas uus koht on ametniku või vabateenija koht, vaid tähtis on ainult see asjaolu, et koht ei oleks tasu suhtes mitte enam kui kahe astme võrra madalam kui endine koht.

(Rkha t. nr. 418 II—1931.)

Kas Riigiteenistuse seaduse maksmahakkamise järel on riigiteenijal, kes endise ametikoha kaotamisel vähemapalgalisele kohale määratud, õigus nõuda palgavahe maksmist Riigiteenistusest vabastamise puhul palga edasimaksmise seaduse (RZ 100—1926) alusel?

Vastus: eitav.

Alates 1927. a. 1. aprillist, mil maksmata hakkas Riigiteenistuse seadus, toimub riigiteenijate teenistusvahekordade lahendamine Riigiteenistuse seaduse alusel. Riigiteenistuse seadus ei näe ette palgavahe maksmist riigiteenijale, kes endise ametikoha kaotamise järel vähemapalgalisele kohale määratud, ning seda maksta Riigiteenistusest vabastamise puhul palga edasimaksmise seaduse (RT 100—1926) põhjal ei ole alust, sest selle seaduse alusel toimus teenistusvahekordade korraldamine riigiteenijatega ajal, mil Riigiteenistuse seadus ei olnud veel maksev. Kuigi Riigiasutiste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduses (RT 27—1927) ei ole eriti tähendatud, et selle seaduse maksmahakkamisega, s. o. 1927. a. 1. aprillist kaotab oma maksvuse RT 100—1926 avaldatud ülalnimetatud seadus, ei saa viimast seadust käesoleval juhul siiski kohaldada, sest 1927. a. 1. aprillist hakkas samuti maksmata Riigiteenistuse seadus, mille alusel toimub riigiteenijate teenistusvahekordade reguleerimine ja lõpetamine ning mille maksmahakkamine iseenesest kõrvaldas endiste seaduste kohaldamise juhtudel, mis teisiti korraldatud Riigiteenistuse seaduses.

(Rkha t. nr. 438 II—1931.)

Kas Eesti Vabadussõjast osa võtnud kooliõpilastele riigi kulul hariduse andmise seadus (RZ 57—1921) näeb ette priikooli võimaldamist tasuta õppemaksude tagasimaksmise näol?

Vastus: eitav.

Eesti Vabadussõjast osa võtnud kooliõpilastele riigi kulul hariduse andmise seaduse (RT 57—1921) § 1 põhjal saavad kõik kooliõpilased, kes väeliinil Eesti vabadussõjast osa võtnud, autasuks Eesti Vabariigi avalikkudes koolides priikooli kuni kõrgema kooli lõpetamiseni. Sama seaduse § 2 järgi tuleb koolirahast vabastamise palved anda kohalikule linna- või maakoolivalitsusele. Palvekirjas peab ära tähendatud olema kool, kus paluja enne sõjaväkke astumist õppis, ja kool, kus edasi õppida soovitakse, ja õppemaksu suurus. Palvekirjale tuleb ligi lisada tunnistus, et palujal õigus on priikooli saada. § 3 järgi koolivalitsus vaatab palved läbi, koostab palujate nimekirjad ja saadab

need ühes palvekirjade ja dokumentidega Haridusministeeriumile, kes palve kohta otsuse teeb, sellest palujale teatab ja tarvilised summad koolivalitsusele välja saadab. Edasi näeb § 4 ette, et õppemaksust vabastamiseks tarvis mineva krediidi nõuab Haridusministeerium igal aastal eelarve korras sellekohaste nimekirjade põhjal, mis koolivalitsuste poolt koostatud ja ministeeriumi poolt kinnitatud. Lõpuks on § 6 ette nähtud, et koolivalitsused peavad vähemalt kord aastas õpilaste edasijõudmise üle koolis teateid koguma. Kui on näha, et õpilane parandamatult hooletuks läheb ja ka virgutused temasse ei mõju, võib Haridusministeerium, koolivalitsuse arvamust või ettepanekut arvestades, õpilasele priikooli andmisest keelduda. Kõigest eeltoodust on selge, et palvekirjad koolirahast vabastamiseks, s. o. priikooli saamiseks selle seaduse põhjal tuleb koolivalitsusele esitada enne edasiõppimise jätkamist peale Vabadussõda, ning koolis õppimise ajal (igal aastal järgneva õppeaasta kohta), mitte aga tagantjärele. Ühtlasi nähtub ka eeltähendatud § 6, et Vabadussõjast osa võtnud kooliõpilastele antakse priikool mitte tingimusteta, vaid tingimusel, et nad koolis edukalt ja hoolikalt õpivad. On nad hooletud ja ka virgutused nendesse ei mõju, siis võib Haridusministeerium neile priikooli andmisest keelduda. Arvestades eeltoodud kaalutlusi ja ka seda, et seaduses pole ette nähtud priikooli võimaldamine tasuta õppemaksude tagasimaksmise näol, puudub tagasimaksuks seaduslik alus, nagu Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi koolivalitsus õieti on seletanud.

(RkhA t. nr. 448 II — 1931.)

Kriminaalosakond.

Kas on NS § 66 ette nähtud õiguste jäädav kaotamine muudetud 20. mail 1927. a. vastu võetud Õigustekaotamise muutmise seaduse maksimahakkamisega?

Vastus: eitav.

Rkh. on seletanud, et Rk. poolt 20. mail 1927. a. vastu võetud Õigustekaotamise muutmise seadus (RT 54—1927) räägib õigustekaotamisest kui kuriteo tagajärjest ja lisakaristusest, mis järgneb üldkuriteo eest määratud sunnitööle, parandusmajja, kindluse ja türmi mõistmisele ja missugused õigused tagasi antakse sunnitööle mõistetule — kümne aasta pärast, vangiroodu või kindluse või türmi mõistetule — viie aasta pärast, arvates kinnipidamise lõpust. NS § 66 aga räägib õiguste kaotamisest kui erikaristuse — teenistusest väljaheitmise — tagajärjest, mis määratakse ametnikkudele ametialaliste süütegude eest NS § 65 p. 1 põhjal. Et Rk. poolt 20. mail 1927. a. vastu võetud Õigustekaotamise muutmise seadus räägib ainult õigustekaotamisest kui üldkuriteo eest määratud karistuse tagajärjest ja lisakaristusest, mitte aga õigustekaotamisest kui

erikaristuse — teenistusest väljaheitmise — tagajärjest, siis tuleb sellest järeldada, et 20. mai 1927. a. seadusega ei ole NS § 66 oma maksvust kaotanud.

(RkhK t. nr. 30—1931.)

Kas kohtud võivad arutusele võtta salakauba asju Tollinõukogu vastava otsuseta?

Vastus: eitav.

Rkh. on seletanud, et TIS § 441 järgi (RT 45 46—1923) otsustatakse Tollinõukogus (§ 7) salakauba süüasjad ja et salakaubaveo tõestatuks tunnistamise korral määrab Tollinõukogu niihästi aiuseks võetavad TIS paragrahvid (422—433), kui ka süüdlaste trahvisumma. Kui aga Tollinõukogu kinnipeetud kaupa salakaubaks ei tunnista, siis määrab ta nad omanikkudele tagasiandmiseks, kui viimased on olemas, või aga politseile üleandmiseks, kui kaubad on kinni peetud kandjata või vedajata. Kui tollidirektor niisugust otsust õigeks ei pea, siis on tal ainult õigus vastavat salakauba asja rahaministri juures asutatud Tollikomiteele esitada. TIS § 442 järgi antakse salakauba asjad, mille eest süüdlased peale konfiskeerimise ja rahatrahvi veel isikliku karistuse alla käivad, tolliasutise poolt üle kohe pärast nõukogu (või Tollikomitee) otsustamist (§ 441) „vastavale kohtuasutisele alluvuse järgi nuhtlusseadustes vastutusele võtmise jaoks ette nähtud tähtaja aegumise jooksul“. TIS §§ 31 ja 447 kui ka KKS §§ 1177, 1179 ja 1180 ei käi salakauba asjade üleandmise kohta kohtutele arutamiseks, vaid need paragrahvid käivad protsessi teise staadiumi kohta.

(RkhK t. nr. 148—1931.)

Toimetusele saadetud kirjandus.

Artur-Tõeleid Kliimann: Nimiõigus. 1931. 13 lk.; eritrükk ajakirjast „Eesti Politsei“ nr 2—1931. Lakimies — 1931 nr. nr. 1—3; Jurists — 1931 nr. nr. 1—4; Tieslietu Ministrijas Vēstnesis — 1931 — nr. nr. 1—5; Eesti Politsei — 1931. nr. nr. 1—3; Ajalooline Ajakiri — 1931. nr. nr. 1, 2; Eesti Statistika — nr. nr. 110, 111, 112, 114, 115; Eesti keel — 1931. nr. nr. 1, 2; Eesti arst — 1931 nr. nr. 1—6; Sõdur — 1931 nr. nr. 1—26; Tehnika Ajakiri — 1931 nr. nr. 1—6; Laevandus ja kalaasjandus — 1931 nr. nr. 1—6; Uus talu — 1931 nr. nr. 1—6; Loomakasvataja — 1931 nr. nr. 1—2.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson**. Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts**.

K. Mattieseni trükikoda O/Ü., Tartus, 1931.